

השידור הציבורי פוגש את ההסתדרות המקוונת: תפקידם והשפעתם של בלוגים פוליטיים בישראל

כרמל ל' וייסמן

המאמר מספק מושג ראשוני על היחסים בין הבלוגים הפוליטיים לבין מוסדות התקשורת והפוליטיקה בישראל, באמצעות תיעוד אתנוגרפי של שלושת הבלוגים הפוליטיים הראשונים בעברית: "לחץ חברתי", "עבודה שחורה" ו"משמר הכנסת". מטרת המאמר היא להבהיר אילו תפקידים תקשורתיים בלוגים מעוניינים למלא, ולבחון בחינה ראשונית את יכולת התפקוד שלהם באשר ליכולתם להשפיע על סדר היום הציבורי, התקשורתי והפוליטי, בהשוואה לתפקוד הבלוגים הפוליטיים בארצות הברית, כפי שעולה מספרות המחקר. הבלוגים בארצות הברית מתחרים עם כלי התקשורת על תפקיד סיקור הסביבה, והתקשורת רואה בהם מתחרה הוגן ומפרגנת להישגיהם בסיקורים עוקבים. הבלוגים מתקבלים כשחקן נוסף בשוק התקשורת ומתאימים את עצמם לנומרות המקובלות בעיתונות האמריקנית. לעומתם, הבלוגים הפוליטיים בישראל נוטים לעסוק בפרשנות, בתעמולה ובגיוס לפעולה. הבלוגים קוראים תיגר על הנורמה העיתונאית הנגועה במסחר והנוטה לבידור, באמצעות קידום סדר יום אלטרנטיבי, פוליטיזציה של הבלוגוספירה ושימוש בבלוגים כמרחבי התאגדות. התקשורת המסחרית משיבה על כך בהכחשת הבלוגינג כפרקטיקה עיתונאית ובדה-פוליטיזציה של הבלוגוספירה. התייעוד האתנוגרפי של הבלוגוספירה הפוליטית איתר קשרים וקישורים מקוונים ובלתי מקוונים המאפשרים לזהות נתיב ברור של השפעת הבלוגוספירה וארגונו לכדי נרטיב קוהרנטי. ההקשר המקומי מתווה לבלוגים הישראליים סגנון השפעה שונה מהמודל האמריקני, על התפר שבין פרקטיקות מדיה לפרקטיקות של פעילות פוליטית: הטכנולוגיה החדשה והאוונגרדית חולקת מאפיינים דומים עם השידור הציבורי ועם העיתונות המפלגתית כמעקף לתקשורת המסחרית, ומשמשת את פעילי השמאל כגרסה מקוונת של איגוד מקצועי. השפעתם של הבלוגים על סדר היום הציבורי והפוליטי ניכרת, אך כיוון שהשפעה זו אינה מקבלת ביטוי בתקשורת ההמונים, נוצר בציבור הרחב הרושם של העדר השפעה. הבלוגים הפוליטיים בישראל הוכיחו יכולת תפקוד כמדיה במובן של יצירת גישה ישירה לפוליטיקאים והשפעה על השיח הציבורי ועל פעילות השטח. עקב חשיפתם לקהל קוראים מצומצם וחוסר שיתוף פעולה עם התקשורת המסחרית, עיקר הצלחתם של הבלוגים טמונה בשימוש בבלוג לצורכי גיוס פוליטי והתאגדות.

מסקר שנערך בארצות הברית עולה, כי 34% מכותבי הבלוגים (להלן בלוגרים) רואים בבלוג¹

שלהם סוג של עיתונות יותר מאשר יומן אישי (Pew Internet & American Life Project,)

2006). מחקרי החלוצים על בלוגים המשתמשים אקראית בפרקטיקות עיתונאיות מציעים להגדיר

בלוגים כסוגה של עיתונות אזרחית-השתתפותית (Matheson, Gallo, 2004; Carroll, 2004;)

(Lasica, 2002; 2004).

המחקר האקדמי הקיים מבקש להבין את השפעתם של בלוגים בארצות הברית על מוסדות תקשורת ההמונים (להלן: התקשורת) ועל הממסד הפוליטי. מידת ההשפעה הוגדרה לרוב לפי ממצאים אנקדוטליים של השפעה ישירה בטווח הקצר, כגון התפטרותם של דן ראת'ר מ-CBS ושל איסון ג'ורדן מ-CNN (Johnson, 2006; Lowrey, 2006), חשיפתה של פרשת מוניקה לווינסקי והתפטרותו של הסנטור טרנט לויט (Trent Lott) (Gill, 2006; Adamic & Glance, 2006; Johnson, 2004) – כל זאת בעקבות דיווחים בבלוגים.

האמור לעיל והעלייה המתמדת במספר קוראי הבלוגים בארצות הברית (Pew Internet & American Life Project, 2006) תרמו לשיח של ראיית הבלוג כאיום על העיתונות המסורתית. עם זאת, המחקרים הנזכרים לעיל מייחסים את השפעת הבלוגים דווקא על שיתוף הפעולה של התקשורת בארצות הברית עם סדר היום שקבעו הבלוגרים ועם סיועם בתפוצת המסרים. השאלות המהותיות נותרות פתוחות: מהם התפקידים והתפקודים התקשורתיים העצמאיים של בלוגים? האם תפקידים ותפקודים אלה מובנים בפורמט ההוצאה לאור המקוון או שמא הם תלויי הקשר לאומי-מקומי ויחסים מוסדיים?

המחקר האקדמי הנוגע לבלוגים כסוגה של עיתונות פוליטית נעשה בעיקר בהקשר הלאומי של ארצות הברית. בישראל מקובל לחשוב שבלוגים בעברית הם תופעה שולית שאינה משפיעה כמו בארה"ב. מאמר זה שם לעצמו למטרה לבדוק זאת באמצעות אתנוגרפיה של הפעילות בזירת הבלוגים הפוליטיים בישראל. המאמר מספק מושג ראשוני על אופי היחסים בין הבלוגים הפוליטיים לכלי התקשורת והממסד הפוליטי בישראל, באמצעות ניתוח פעילותם של שלושת הבלוגים הפוליטיים הראשונים בעברית כמקרי מבחן. בהתאמה ובהשוואה למחקרי החלוץ בארצות הברית, המאמר מתמקד בתפקידים התקשורתיים שהבלוגים הפוליטיים מקבלים על עצמם, לצד מדדי תעבורה (מספר כניסות, תגובות, מנויים וכדומה) ותיעוד אתנוגרפי המעידים על אופן תפקודם ועל מידת השפעתם.

סקירה תיאורטית: הבלוג כסוגה של עיתונות פוליטית

ההגדרה הבסיסית של בלוגים כדפי רשת המתעדכנים לעתים קרובות בפורמט של תיארוך כרונולוגי הפוך הניבה ניסיונות להגדיר את הבלוג כסוגה (Herring, Scheidt, Bonus, & Wright, 2005). עם זאת, בלוגים אינם דפי קריאה גרידא, אלא אתרים שהם מרחבי התכנסות (Carroll, 2004), ומאפייני הקישוריות שלהם יוצרים קהילות ושדות שיח (Nardi et al., 2004). במחקר

האקדמי נרשמו ניסיונות להגדיר את הבלוג כספרות (Himmer, 2004), כעיתונות (Lasica, 2002; Matheson, 2004) וכפעילות חברתית (Nardi, Schiano, & Gumbrecht, 2004). נראה כי "כל התשובות נכונות", הכול בהתאם לפרקטיקות שמאמצים הבלוגרים.

חוקרים מספר, ובהם בויד (Boyd, 2006) ושמידט (Schmidt, 2007), מציעים להתמקד בפעולת כתיבת הבלוגים (להלן בלוגינג) כמערכת מגוונת של פרקטיקות. בויד עוד מרחיקה לכת ומציעה לראות את הבלוג כמדיום, שכן הוא התוצר של פעולת הבלוגינג וגם המדיום שדרכו מופקות דרכי הביטוי השונות, כך שהוא דומה יותר לדף נייר מאשר ליומן. אפשר לחשוב על בלוג כעל פורמט מדיה המבוסס על טכנולוגיות של רשת אלקטרונית, כפי שספר ועיתון הם פורמטים של מדיה המבוססים על טכנולוגיות הדפוס. יש לזכור כי בלוגים רבים כיום משלבים סוגות של וידאו, שִׁמֵע (אודיו), קומיקס וכדומה, ואינם מגבילים את עצמם לכתיבה. חוקרים ואנשי תעשייה מתייחסים לאתרי שיתוף וידאו ולרשתות חברתיות מסוימות כאל סוג של בלוגינג ומקצת מהמחשיבים את עצמם לאתרים אישיים מתהדרים אף הם בכינוי "בלוגים".

זירת הבלוגים ברשת מכונה בלוגוספירה (blogosphere), מונח השאול מהשיח האקולוגי והמכוון לקהילה מתפתחת של בלוגרים. עם זאת, המשתמשים והחוקרים העושים שימוש במונח זה מסכימים כי הבלוגוספירה אינה יחידה אחת וכי יש להתייחס לריבוי בלוגוספרות בהקשרי שיח שונים לפי חתכי שפה, לאום, גיאוגרפיה, תחום עניין ועוד (Schmidt, 2007). המחקר האמפירי המועט על הבלוגוספירה הפוליטית מתייחס לבלוגים הפוליטיים הפופולריים בהקשר האמריקני בלבד, שנחלקים שווה בשווה בין רפובליקנים לדמוקרטים (Adamic & Glance, 2006) ושיכולות הסיקור שלהם, שנבחנו בעיקר בהקשר של הבחירות לנשיאות בארצות הברית, מתחרות בהצלחה עם התקשורת הממוסדת (Johnson, 2006).

חלק ניכר מהבלוגים הפוליטיים הפופולריים בארצות הברית נכתבים בידי עיתונאים מקצועיים, והם מכונים בלוגים עיתונאיים (j-blogs) (Johnson, 2006; Robinson, 2006; Singer, 2005). ממחקרים אלה עולה כי עיתונאים הכותבים בלוגים אינם מציעים חלופה חתרנית לתקשורת בארצות הברית, אלא מיישרים קו עם הנורמה העיתונאית המקובלת ומשמשים שחקן נוסף בשוק התקשורת (Robinson, 2006; Singer, 2005). מהמחקרים שצוטטו לעיל ואשר נעשו עד כה על הבלוגוספירה הפוליטית בארצות הברית נראה, כי תחומי העיסוק של הבלוגרים דומים לתחומי הסיקור העיתונאי. בשיחה עם נציגי הבלוגים הדמוקרטיים

הפופולאריים ביותר³ הם אמרו בפירוש שהבלוגוספרה הפוליטית בארצות הברית עוסקת בעיקר במועמדים לנשיאות ובעמדותיהם, ושכמעט שלא נעשו בה ניסיונות עקיבים להוביל פעולה לשינוי מדיניות.

הבלוגוספרה בעברית

לפי נתוני סקר TIM האחרון של TNS טלסקר, הגוף היחיד הסוקר את השימוש באינטרנט בישראל, 4.5 מיליון ישראלים, שהם 62% מהאוכלוסייה, מחוברים לרשת האינטרנט (מור, 2007). ממדיה של הבלוגוספרה בשפה העברית זעירים ביחס למספר גולשי האינטרנט בישראל ולכן ככל הנראה היא לא נמדדה עד כה על-ידי גורם סטטיסטי רשמי כלשהו.

הדינמיות של הבלוגוספרה מזכירה מערכות אורגניות, והיא פזורה במרחב הקיברנטי, כך שהניסיון לספור בלוגים דומה לניסיון לספור כוכבים או מספר תאים בגוף ברגע נתון. כדי לסבר את האוזן אציין, שבאתר **ישראלבלוג** לבדו נפתחים מדי יום בממוצע 163 בלוגים חדשים וכ-70 נמחקים בידי בעליהם. הנתונים שיופיעו להלן נכונים לפברואר 2008, והם נאספו בעזרתם של בעלי אתרי הבלוגים הישראליים, קהילת הבלוגים העצמאיים בעברית וכלי הניתוח המקוון Technorati.com.

פלטפורמות הבלוגים "ישראלבלוג" של **נענע**, הקיימת מ-2001, והבלוגייה של **תפוז-אנשים** הקיימת מ-2005, מאכלסות שלושה רבעים מסך כל הבלוגים בשפה העברית. סך כל הבלוגים הפעילים⁴ בשתי הפלטפורמות עומד על כ-70,000, ובשתיהן הבלוגים הפעילים הם כ-20% מכלל הבלוגים שנפתחו מאז הקמת הפלטפורמות. החל ממרס 2007 פועלת בישראל הרשת החברתית של *The Marker* המכילה כ-11,000 בלוגים פעילים, וכן קיימים כ-7,000 בלוגים עצמאיים המבוססים על תבנית הוורדפרס (wordpress)⁵ בעברית, לרבות מערכת "בלוגלי". מלבד אלה קיימות פלטפורמות בלוגים קטנות ובהן "רשימות", "כיפה", "אטרף", "הכלוב", "בננות" "דקס", המאכלסות כמה אלפי בלוגים נוספים, וכן כמה מאות בלוגים בעברית בפלטפורמות הבין-לאומיות, *Livejournal*-ו-*Blogspot*. מספר הבלוגים הפעילים בשפה העברית הוא אפוא כ-90,000.

לפני הקמתו של "ישראלבלוג" בשנת 2001, כבר פתחו המאמצים הראשונים של יישומי אינטרנט חדשים בישראל בלוגים בשפה האנגלית על פלטפורמות בין-לאומיות, או החזיקו באתרים אישיים בשפה העברית, ואלה הפכו לבלוגים בהמשך. ככל הנראה, זו אחת הסיבות

ש"ישראלבלוג" משך בעיקר אוכלוסייה צעירה הכותבת בסוגת היומן האישי (וייסמן, 2005). באוגוסט 2006, 74% מסך כל הבלוגרים ב"ישראלבלוג" היו קטינים. גם הבלוגייה שהוקמה ב-2005 וצמחה מתוך מערכת הפורומים והקהילות של תפוז-אנשים הייתה צעירה יחסית, שכן 51% מהכותבים ב-2006 היו מתחת לגיל 20.

פלטפורמת הבלוגים "רשימות" שהוקמה ב-2003 היא יוצאת דופן בכך שאינה מאפשרת לכל אדם לפתוח בלוג אלא בוחרת ומסננת את כותביה, כדי ליצור מערכת בלוגים בעלת אופי ספציפי המתאפשר רק בתנאי מעבדה. הרעיון של מייסדי הפלטפורמה היה למשוך לבלוגוספרה עיתונאים, אנשי אקדמיה ואליטות שונות, כדי לדמות קצת יותר לבלוגוספרה האמריקנית, כתגובה לתדמית המתגבשת שבלוגים זה עניין לילדים.

לרוע המזל, רבים מהעיתונאים שפתחו בלוגים בעברית לא הצליחו לייצר בעבור הבלוג תוכן מקורי בנפרד מעבודתם העיתונאית (כדוגמת יואב קרני), או בחרו לכתוב על נושאים אישיים ותרבותיים כדי "להתאוורר" מתפקידם השוטף (כדוגמת אטילה שומפלבי, הפרשן הפוליטי של YNet). לעומת זאת, בין הבלוגרים ש"חטאו" בכתיבה פוליטית במסגרת יומנם האישי אפשר למצוא רבים מכתבי התרבות והטכנולוגיה (כגון שוקי גלילי ודבורית שרגל).

בישראל לא פורסם עד כה שום מחקר אמפירי על תופעת הבלוגים. מאמר תיאורטי אחד טען לפוטנציאל הבלוג כעיתונות אזרחית שיתופית במתכונת "הקוד הפתוח" (פארן-פרנקל, 2007), ואילו מאמר תיאורטי אחר התנגד לעמדה זו בשל ההתמקדות במחבר הבלוג כיחיד, והדגיש דווקא את הפערים בין הבלוג לעיתון (הכט, 2006). מחקר בהתהוות שהוצג לאחרונה בכנס (לביא-דינור, 2007) מיפה את הבלוגים שכותבים עיתונאים ישראלים ומצא כ-40 בלוגרים (j-bloggers) בלבד, שמרביתם הם כתבי תרבות וטכנולוגיה.

מטרת המחקר

מטרת המחקר היא לבחון את יכולת השפעתם של הבלוגים על סדר היום הפוליטי, התקשורתי והציבורי. זירת הבלוגים הפוליטיים בעברית נבחנת במאמר זה מתוך התייחסות לתפקידים התקשורתיים של הבלוג הפוליטי ולתפקודו במסגרת זירת הבלוגים ומחוץ לה. כל זאת בהשוואה לבלוגים הפוליטיים בארצות הברית.

מתודו-בלוגיה

שדה המחקר

מאמר זה מתייחס לבלוגוספרה בשפה העברית כאל שדה שיח המורכב מפלטפורמות הבלוגים המסחריות וממפוי הבלוגים העצמאיים בעברית (גפן, 2007). בשל נזילות ההגדרה המתהווה של מושג הבלוג, אינני דנה בטורים אישיים של עיתונאים המוגדרים כבלוג והמתפרסמים באתרי אינטרנט של עיתונים, וגם לא באתרי אינטרנט אישיים וקבוצתיים המתקרבים למאפיינים של בלוג או ששינו את הגדרתם העצמית לאחרונה מאתר לבלוג, ושבהתייחסות אליהם קיים בלבול רב. לאחרונים משתייכים בין השאר "העוקץ", "סקופ", "אינדימדיה", האתר האישי של הפרשן והמזרחן גיא בכור ואתרי וידאו-בלוגינג, כגון הטלוויזיה החברתית של "סינקופה". כמו כן אינני מתייחסת למאות בלוגים בפלטפורמות בין-לאומיות, שקצתם נכתבים בעברית וקצתם בעלי תכנים פוליטיים, אך הם אינם מקושרים לבלוגוספרה העברית ואינם משתתפים בשיח שלה. כיוון שהבלוגוספרה היא מונח מבוסס שיח וקישוריות, אינני מונה עם הבלוגוספרה העברית אתרים שאינם מקושרים לבלוגים, אינם מופיעים באינדקסים הפופולאריים ובאתרי המלצות הבלוגים למיניהם ואינם משתתפים בשדה השיח המקומי הרלוונטי.

מקרי המבחן

אני פעילה בבלוגוספרה הישראלית משנת 2003 הן כבלוגרית הן כחוקרת במסגרת עבודת דוקטורט אתנוגרפית. מעמד זה אפשר לי גישה ייחודית לנתונים מסחריים והיכרות מקרוב עם התהליכים המתרחשים בזירת הבלוגים בעברית המתוארים במאמר זה. בשנת 2006 נפתחו לראשונה שלושה בלוגים בעברית שמטרתם המוצהרת היא פוליטית וביקורתית בד בבד עם אימוץ פרקטיקות עיתונאיות: "לחץ חברתי", "עבודה שחורה" ו"משמר הכנסת". שלושתם התחילו את דרכם באתר "ישראלבלוג" שבו אני עורכת את המחקר האתנוגרפי שלי, וכך הזדמן לי לעקוב אחרי פעילותם ואחר ההדהוד שלה בבלוגוספרה. בחרתי להתמקד בשלושת הבלוגים כמקרי מבחן, אך אין הם מקרי מבחן מייצגים גרידא, אלא המקרים היחידים הזמינים לבחינה, שכן מספרם של הבלוגים הפוליטיים או כאלה העושים שימוש עקיב בפרקטיקות עיתונאיות בבלוגוספרה העברית הוא זעום. בשנה האחרונה נפתחו בלוגים נוספים בעלי אפיון דומה, אך אין הם קיימים די זמן כדי שיהיה אפשר לבחון את השפעתם.

שיטת הניתוח

הבלוג העיתונאי-פוליטי הוא כאמור סוגה כתובה אך גם משמש מרחב התכנסות, ולכן לא די בניתוח תוכן כדי להבין את תפקידו ותפקודו במסגרת הבלוגוספרה ומחוץ לה. ניתוח תוכן של דפי

רשת הולם את החשיבה המסורתית על הרשת כמרחב מידע סטטי, אך בקרב חוקרי תרבות הרשת מקובלת כיום התפיסה כי דפי רשת המתחזקים בידי יחידים מובילים לקשרים בין יחידים וכי רצוי לחקור קישוריות כאתנוגרפיה (Hine, 2000). לפיכך, מאמר זה אינו אסופת אנקדוטות מבלוגים כפרויקט כתוב, אלא תיעוד אתנוגרפי של תהליך אינטראקטיבי בעת היווצרותו (Gajjala, 2002).

הרעיון שתרבות היא מבוססת מיקום מאותגר בעשור האחרון במחקר האנתרופולוגי: השדה לא נתפס עוד בהכרח כגאוגרפי, אלא במשמעות של שדה שיח או שדה של יחסים וקשרים, מה שהופך את האתנוגרפיה לתהליך של מעקב אחר קשרים יותר מאשר שהייה במקום או חקירת הקשר ספציפי (Olwig & Hastrup, 1997). בלוגים הם אמנם מרחבים מובנים ואתרים ספציפיים ברשת, אך הקישוריות הדינמית לאתרים, לשירותים, לטקסטים ולבלוגים אחרים היא חלק מהותי מהמרקם שלהם. אחת ההשלכות של היפרדות האתנוגרפיה מהגיאוגרפיה היא הצורך להתבונן במרחבים נוספים לשם הבנת הקשר ספציפי ברשת: בויד מספרת, שכדי להכיר לעומק את תרבות הרשת החברתית *MySpace* ולראות את הפרקטיקות הקשורות בה מכמה זוויות, היא סבבה בבתי ספר והאזינה לשיחות של בני נוער בקניון ובאוטובוס על *MySpace* (Boyd, 2008). לפיכך, במסגרת האתנוגרפיה של הבלוגוספירה הפוליטית העברית השתמשתי בממדי ניתוח תוכן של הבלוגים לצד מעקב אחר קישורים רלוונטיים בבלוגים אחרים ובדפי רשת ומדיה אחרים, אשר הבלוגים הנבחרים נמצאו באינטראקציה עם. נוסף על כך קיימתי ראיונות פורמאליים ובלתי פורמאליים עם יוצרי הבלוגים, פנים אל פנים, בטלפון ובדואר האלקטרוני, כדי לשמוע כיצד הם תופסים את תפקידי הבלוג וללמוד על ממדי הפעילות "מאחורי הקלעים" של הבלוגים.

ממדים של השוואה בין בלוגוספרות

השיח על הבלוגוספירה הפוליטית בישראל התכונן הלכה למעשה בעקבות יצירתם של הבלוגים שהם מקרי המבחן במאמר זה. אתרים ותיקים כדוגמת "העוקץ", התחברו עם שיח זה רק בשנה האחרונה. אתר "פוליטינט" הוא יוזמה עצמאית של בלוגרים לריכוז התכנים בעלי האופי הפוליטי בבלוגים השונים, ועל-פיו נראה כי 250 בלוגרים בקירוב כתבו יותר מפעם אחת על נושא פוליטי. כיוון שהכתיבה באינטרנט מייצגת הן את הדיבור הן את הכתיבה ויש בה משום הכלאה ייחודית של מאפייניהן (Danet, 2001), קורה לעתים שכתובה פוליטית דומה יותר בסגנונה להוצאת קיטור בהטפות בעל-פה בסלון הפרטי מאשר לכתובה עיתונאית ביקורתית. לכן קשה להשוות את

הבלוגים האישיים הזועמים לעתים על "המצב", לבלוגים הפוליטיים האמריקניים הנוהגים ככלי תקשורת לכל דבר.

במובן הרחב של המילה, כל בלוג אישי הוא פוליטי במהותו, אך בהקשר של סקירה זו ולשם ההשוואה לבלוגוספירה האמריקנית, אתייחס למילה "פוליטי" במובן המצומצם שלה. הגדרתה של נוריס (Norris, 2001) להשתתפות פוליטית מקוונת כוללת מידה של התקהלות, קשר ישיר למוסדות פוליטיים או עיסוק בפוליטיקת נגד ופרקטיקות של מחאה; לענייננו, גם בלוג ביקורת של התקשורת הפוליטית או בלוג המאמץ פרקטיקות של כלי תקשורת באופן עקיב ייחשבו לבלוג פוליטי.

כיוון שאני מעוניינת לבחון את יכולותיו של הבלוג לאמץ פרקטיקות של מדיום תקשורת המונים, ואינני רואה בתפקידים ובתפקודים התקשורתיים שלו משהו מובן מאליו, אני נדרשת לשוב להגדרות הבסיסיות ולפונקציות של פרקטיקות מדיה כדי לבחון את הרלוונטיות שלהן לפרקטיקות הבלוגינג. גם אם יתברר כי מסגרות תפקודיות אלה מיושנות בהקשר של הניו-מדיה (new media), ראוי לעמוד על האופנים הללו ומהם לצאת לחלופות אפשריות.

לאסוול (אצל רייט [Wright, 1960, p. 608]) הגדיר שלושה תפקידים עיקריים של העוסקים במדיה: (1) סיקור סביבה, לרבות איסוף מידע וחדשות; (2) תיאום וקישור של המידע, לרבות פרשנות, עריכה ותעמולה; ו- (3) העברת המורשת התרבותית לדור הבא. רייט (שם) הוסיף לרשימה זו את (4) תפקיד הבידור, ומקוויל (McQuail, 1994) את (5) תפקיד הגיוס וההנעה לפעולה. באופן טבעי, תפקידים אלה חופפים ומצטברים. "כלב השמירה" ו"שומר הסף" הם דימויים רווחים לתיאור תפקידי המדיה בחברה דמוקרטית, אך ההגדרה האופרטיבית שלהם אינה ברורה, ונראה כי הם נבחנים לרוב בהקשר של תפקיד סיקור הסביבה.

מדדים של השפעה על סדר היום

אשר לבחינת השפעתם של הבלוגים, הרי המבחן המדיד המרכזי של השפעת תקשורת הוא ביכולתה להעניק מעמד לנושא (לזרספלד ומרטון, 1995/1948), קרי השפעה על סדר היום הפוליטי, התקשורתי או הציבורי (מקומבס ושו, 1995/1972). מחקרי החלוץ על הבלוגים בארצות הברית אמדו את השפעתם של הבלוגים הפוליטיים על-פי נתוני תעבורה וקישוריות מחד גיסא, ועל-פי ממצאים אנקדוטליים הנוגעים להשפעתם על סדר היום של מוסדות פוליטיים ומוסדות תקשורת ההמונים, מאידך גיסא. במאמר זה אני נוקטת מתודולוגיה דומה, אך משתמשת ביותר

פרמטרים ביחס למחקר הקיים ומציעה תיעוד אתנוגרפי הממצה את ממדי הפעילות באופן מלא ועקיב יותר מממצאים אנקדוטליים.

מדדי תעבורה, כגון מספר התגובות ומספר המנויים הקבועים, ומדדי קישוריות, כגון מספר הקישורים לבלוג מבלוגים אחרים, הם אינדיקציה הן לתפוצה הן להדהוד של הדיון הציבורי בבלוגוספרה. מרבית הנתונים הללו ניתנים לאיסוף בבלוג עצמו ואחרים זמינים באמצעות מערכת הניהול של יוצרי הבלוגים והאתר Technorati.com. מדידת השפעה על-פי נתוני תעבורה משולה למדידת השפעה אקדמית על-פי מספר הציטטות בתחום מחקר רלוונטי (Gill, 2004). עד כה, אתר Technorati נמצא הכלי המקיף ביותר למדידת השפעתם של בלוגים (שם), אך הוא אינו עוקב אחר שתי פלטפורמות הבלוגים הראשיות בישראל. לפיכך, מקצת הנתונים על קישוריות נודבו על-ידי בעלי הבלוגים על-פי המידע במערכת הניהול הפנימית שלהם, ואילו אחרים אינם ניתנים לאיסוף כלל. לדוגמה, מקצת מקוראי ה-RSS⁶ אינם מאפשרים לבעל הבלוג לקיים מעקב אחריהם, כך שלכל בלוג ייתכנו מנויים קבועים נוספים שאין דרך לדעת עליהם. לנוכח המגבלות הטכנולוגיות באיסוף מדדי התעבורה והקישוריות, שחלקן אופייניות למהותן המבוזרת והאנונימית של טכנולוגיות הרשת, ראוי לתת משקל גדול יותר לתיעוד האתנוגרפי של השפעת הבלוגים על סדרי היום השונים, תיעוד השוור את האינטראקציות השונות לכדי נרטיב קוהרנטי.

ממצאים

ניצני הפעילות הפוליטית בבלוגוספרה העברית

הבלוגוספרה הישראלית פועלת כקהילה סגורה והומוגנית, ורוב המגיבים בבלוגים הם בלוגרים אחרים, לרוב כאלה ה"שוכנים" באותה הפלטפורמה. מרבית הבלוגים בישראל נכתבים בסוגה של יומן אישי, אם כי חלק מהכותבים מתייחסים לסוגיות פוליטיות וחברתיות ומבקרים את התקשורת באופן אקראי, כחלק מתוכני הבלוג שלהם. הרושם שכתובה ביקורתית זו נוטה לשמאל הפוליטי נתמך על-ידי סקר עצמאי שערכו בלוגרים כדי למפות את דפוסי ההצבעה לכנסת בבחירות 2006, סקר שהקיף את כל הבלוגרים בפלטפורמות המרכזיות שהזדהו פוליטית בבלוג שלהם. תוצאות הסקר ניבאו ניצחון גורף למפלגת העבודה, וחד"ש הייתה לפי התוצאות למפלגה השנייה בגודלה בישראל (קציר, 2006).

המפגש המקוון הראשון בין בלוגרים לפוליטיקאים היה בפברואר 2003, מעל גבי הבלוג "ישראלים באפילה" ב"ישראלבלוג". את הבלוג כתב עופר לנדא, מתכנת מחשבים דתי-לאומי המזוהה כמצביע מפד"ל. לנדא שלח דוא"ל לכל אחד מ-120 חברי הכנסת (להלן: ח"כים) ובו האשים אותם בהתפוררותה של התשתית החברתית בישראל. את נוסח המכתב הוא פרסם בבלוג ועודד בלוגרים אחרים לכתוב לח"כים. ניסיון זה גרר תגובות ציניות מצד בלוגרים אחרים, אך כאשר שבעה ח"כים השיבו אישית על הדוא"ל, התחיל לנדא לפרסם בבלוג את התכתובות עם, ואלה הפכו לנושא שיח פופולרי בבלוגים אחרים. בלוגרים נוספים הצטרפו לשיחה המקוונת שנוצרה עם כמה ח"כים ובהם אהוד יתום מהליכוד ואבשלום וילן ממרצ. וילן אף טלפן ללנדא בעקבות קבלת מכתבו ונרשם כמנוי לבלוג שלו. ככל הידוע, וילן הוא הפוליטיקאי הראשון שהיה מנוי בקביעות על בלוג.

באותה שנה החליטו שתי בלוגריות המכונות "שקדיה" ו"רווית", שזיהו את עצמן כמצביעות מפלגת העבודה, לפתוח בלוג משותף ב"ישראלבלוג", נוסף על הבלוגים האישיים שלהן, כדי לבטא את התסכול שלהן מבעיות חברתיות כאלה ואחרות ולהסבירן מנקודת מבטן. מאוחר יותר הצטרפו השתיים לקבוצת "עבודה שחורה" הנבחרת במאמר זה. ניצנים אלו של פעילות פוליטית בבלוגוספירה היו כמעט היחידים בשטח עד לבחירות 2006. אפשר לומר כי הבלוג הפוליטי העברי נולד רשמית אחרי הבחירות, עם הקמתם של שלושת הבלוגים הנבחרים במאמר זה, בלוגים שהתבדלו בבירור מסוגת היומן האישי באמצעות קידום עקיב של סדר יום ברור ובשימוש בפרקטיקות עיתונאיות.

סקירת מקרי המבחן

"לחץ חברתי" / יאיר טרצ'יצקי ויואב ריבק (<http://lahats.org>)

הבלוג "לחץ חברתי" נוצר ב-20 במאי 2006 בידי שני עורכים בעיתון "הארץ", יאיר טרצ'יצקי ויואב ריבק. מטרתו נוסחה בצורה הבהירה ביותר בהצהרה שכתבו המחברים כחלק מפתח לפורום "מעורבות חברתית" באתר **וינט (Ynet)** שהם ניהלו תקופה קצרה:

כעיתונאים, אנו מרגישים שהתקשורת אינה מטפלת כראוי בנושאים על התפר שבין כלכלה לפוליטיקה. חלוקת משאבים הוגנת וזכויות עובדים הפכו למילים גסות ונושאים חברתיים מדווחים בשטחיות או מזוויות ראייה מטעות. החלטנו ליצור בלוג שבו נוכל לכתוב בחופשיות על נושאים שנראים לנו חשובים ואנו מאמינים שהם צריכים להיות על סדר היום הציבורי.

לוח 1 מציג את התפלגות רשומות⁷ הבלוג לפי נושאי פרשנות.

לוח 1: התפלגות רשומות "לחץ חברתי" לפי נושאי פרשנות וביקורת 20.5.2006-5.3.2008

נושא	מספר רשומות	התפלגות באחוזים
סך הכול	162	100.0
ביקורת על התקשורת	36	22.2
פרשנות פוליטית-ביטחונית	18	11.1
פרשנות כלכלית-חברתית	101	62.3
מזה:		
חוק ההסדרים	34	21.0
התאגדות, שביתות וזכויות עובדים	25	15.4
אחר	12	7.4

הערה: סך כול הרשומות שונה מסכום מספר הרשומות המסווגות, עקב סיווג של מקצת הרשומות ליותר מנושא אחד.

מתוך 162 רשומות, 10 לא סווגו משום שעסקו בנושא אישי, בהמלצות על תרבות ופנאי או שהיו רפלקטיביות בעניין הבלוג. שתיים מהרשומות היו רשומות-אורח של העיתונאית לינוי בר-גפן והן עסקו בצרכנות. לעומת זאת, מקצת הרשומות סווגו פעמיים או יותר כיוון שעסקו בכמה נושאים. מלוח 1 עולה כי כרבע מהרשומות נגעו לביקורת על התקשורת הממוסדת, לרוב בהקשר כלכלי-חברתי, אף שבשתיים מהן הופנתה הביקורת כלפי התקשורת הזרה המסקרת את ישראל בהקשר הביטחוני. במהלך המלחמה בלבנון בקיץ 2006 עסקו רשומות אחדות במלחמה, אך בעיקר בפן הכלכלי-חברתי של השלכותיה.

בעת שגרה, עיקר עניינו של הבלוג היה פרשנות כלכלית אלטרנטיבית מזווית סוציאל-דמוקרטית של דיווחים בתקשורת או של אירועים שהיו על סדר היום הציבורי, וכן הופיעו בו סיפורים אישיים שלא הגיעו לעיתונות. זוהה בבירור עיסוק מוגבר בשני נושאים מרכזיים שהכותבים ביקשו להעלות על סדר היום התקשורתי והציבורי: דרישה לביטול חוק ההסדרים ומודעות לזכויות עובדים. ריכוז רשומות זה בלט בעיקר בשנה הראשונה לקיומו של הבלוג. בתקופת המחקר ייחדו יוצרי "לחץ חברתי" 25 רשומות לנושא זכויות עובדים, לרבות שביתות והזכות להתאגדות. הענף שזכה להתייחסות הרבה ביותר במסגרת רשומות אלה היה ענף המלצרות כמה וכמה רשומות עסקו בתנאי ההעסקה של מלצרים בישראל, וסיפורים אישיים שהובאו בבלוג עוררו בו דיון נרחב.

פועלו המשמעותי ביותר של "לחץ חברתי" בתקופה שנבחנה היה קמפיין (campaign) מקוון לביטולו חוק ההסדרים. חוק ההסדרים הוא דוגמה לשגרה חקיקתית אפורה שלא זכתה עד כה לבלטות תקשורתית, ואשר רק מביני דבר היו ערים להשלכותיה הרבות והעמוקות על חיי היום-יום במדינה ולהשפעתה על אכיפתם של חוקים שהתקבלו בכנסת. "לחץ חברתי" ייחד לכך סדרת רשומות ואלה פירקו את החוק לסעיפיו והציעו הסבר פשוט של משמעותם ודוגמאות להשלכותיהם. הסדרה והתגובות עליה הובילו את הכותבים ליזום פעולת מחאה סמלית מקוונת כדי לגייס בלוגרים להיאבק לביטולו של החוק.

"משמר הכנסת" / דובי קנגיסר (<http://israblog.nana10.co.il/280864> ;)

(<http://mishmar.blogli.co.il>)

הבלוג "משמר הכנסת" הוקם ב-7 באוגוסט 2006 ב"ישראלבוג" וכעבור ארבעה חודשים עבר ל"בלוגלי". הבלוג נכתב בידי דובי קנגיסר, תלמיד מחקר במדע המדינה וגולש אינטרנט ותיק, ממקימי אתר המאמרים "האייל הקורא", בעל בלוג פרטי בעברית ב"בלוגלי" ובלוג באנגלית ב-*Livejournal*. הבלוג מציע לבלוגרים מרחב לביקורת חקיקה שיתופית. ואלה הם כללי המשחק המוגדרים ברשומת הפתיחה של הבלוג :

הולכים לאתר הכנסת, בוחרים הצעת חוק, כל הצעת חוק, וקוראים אותה. אם הבנתם משהו, ואתם חושבים שהחוק טוב, כותבים עליו ומשבחים את יוזמו. אם אתם חושבים שהוא רע, כותבים עליו, ולועגים ליוזמו.

בריאיון עמו מסר קנגיסר כי שני בלוגרים בלבד יזמו פנייה אליו בדואר האלקטרוני בעניין הצעות חוק שחשוב לבקר, אך כאשר עודד אותם לעשות זאת בעצמם כמחברים-שותפים בהתאם לכללי המשחק של הבלוג, היוזמות לא יצאו לפועל. לרוב כתב קנגיסר לבדו, אולם בשנה השנייה לפעילות הבלוג הצטרפו אליו עוד שני בלוגרים וכתבו שלוש רשומות-אורח. בלוח 2 מוצגת התפלגות רשומות הבלוג לפי נושאי הצעות החוק.

לוח 2 : התפלגות רשומות "משמר הכנסת" לפי נושאי הצעות החוק הנדונות

5.11.2007-7.8.2006

נושא	מספר רשומות	התפלגות באחוזים
סך הכול	71	100.0
פוליטי-ביטחוני	5	7.0
פוליטי-פרלמנטרי	9	12.7
משפט ופלילים	6	8.5
תקשורת ואינטרנט	8	11.3
מסחר	2	2.8
תעבורה	3	4.2
כלכלי-חברתי	27	38.0
מזה :		
חוק ההסדרים	6	8.5
אחר	11	15.5

מתוך 71 רשומות, 11 רשומות לא סווגו כי הן עסקו בנושא שהופיע רק פעם אחת בבלוג בתחומים כגון תרבות ודת או שלא עסקו בהצעות חוק כלל, אלא בנושאים חד-פעמיים כמחווה לזכרו של ח"כ יורי שטרן.

מלוח 2 עולה כי מעט יותר משליש (38%) רשומות הבלוג עסקו בהצעות חוק בתחום הכלכלי והחברתי. שש מהן התמקדו בהצעות חוק הקשורות לסעיפים בחוק ההסדרים ופורסמו בעת ובעונה אחת ותוך כדי אימוץ הלוגו של הקמפיין לביטול חוק ההסדרים שניהל הבלוג "לחץ חברתי". ראוי לציין כי הצעת החוק הראשונה שקשורה לחוק ההסדרים הופיעה שלושה ימים לפני תחילת הקמפיין ב"לחץ חברתי" ובלא קשר אליו.

ב-5 בנובמבר 2007 חדל להתעדכן בלוג "משמר הכנסת". קננגיסר מסר באמצעות הדואר האלקטרוני כי הוא עבר להתגורר בקנדה וכי אין ביכולתו להקדיש זמן לבלוג. הוא הוסיף שהמורל שלו ירד עקב מחסור במשוב ובגלל אי-הצלחתו להפוך את "משמר הכנסת" לבלוג קבוצתי פעיל, למרות העובדה ששני כותבים אורחים הצטרפו אליו זמן מה לפני גוויעת הבלוג.

עבודה שחורה / בלוג קבוצתי (<http://blacklabor.org>; <http://israblog.nana10.co.il/264271>)

הבלוג "עבודה שחורה" הוקם ב-28 ביוני 2006 ב"ישראלבלוג" בידי איתי אשר, מתפקד טרי למפלגת העבודה, ויוחאי עילם, בעל בלוג עצמאי. השניים הכירו באופן וירטואלי בתגובות לבלוג של העיתונאי שוקי גלילי, וגם הוא הפך לחבר בקבוצה. הבלוג הוקם במטרה לאגד את הבלוגרים בוחרי מפלגת העבודה ולרכז את התכתובת שלהם מול הח"כים של הסיעה. הבלוג נכתב בידי כ-30 בלוגרים, קצתם עיתונאים, הבכיר והמוכר שבהם דניאל בלוך, עורכו לשעבר של העיתון "דבר", והאחרים בעיקר עיתונאי טכנולוגיה.

קבוצה אחרת של בלוגרים הם חברי מפלגות ופעילי שמאל, ובהם נדב פרץ, אחיינו של עמיר פרץ. לכל הבלוגרים בקבוצה, חוץ מאיתי אשר, יש גם בלוג אישי באחת הפלטפורמות המרכזיות. בהמשך הצטרפו לקבוצה בלוגרים חדשים ובהם העיתונאית והכלכלנית תמר בן יוסף, לשעבר סמנכ"ל במשרד המסחר והתעשייה, ואנשים מהאקדמיה, מהמכללה החברתית-כלכלית ומארגונים חברתיים כגון "יסו"ד" (ישראל סוציאל-דמוקרטי).

בריאיון אישי ובהצהרות פומביות בכנסי בלוגרים הצהירו מייסדי הבלוג, אשר ועילם, כי "עבודה שחורה" הוקם בעקבות התסכול שהם חוו אחרי בחירות 2006, כאשר יושב ראש המפלגה דאז, עמיר פרץ, בחר בתפקיד שר הביטחון ונראה היה כי הוא משאיר מאחור את סדר היום הכלכלי-חברתי החשוב לרבים מבחוריו. באמצעות לוגו הבלוג "עבודה שחורה" – הגיע הזמן לקיים הבטחות" הכריזו חברי הקבוצה כי הם מוותרים על האכזבה הצינית והפסיבית מהמפלגה ומתגייסים לפעילות מתמשכת של תזכורות לנבחרים ודאגה לאינטרס הציבורי. מטרתו המוצהרת של הבלוג מוגדרת בכותרתו: "הבית למכתבים שלכם ולתגובות הח"כים. כי שיחה ישירה ביקורתית ועניינית בין בוחרים לנבחרים היא מפתח לשיקום הדמוקרטיה".

בהתאם לכך, חלק הארי של הרשומות כתוב בפורמט של תכתובות דואר אלקטרוני שהופנו בפועל לח"כים, לצד תשובותיהם. לדברי היוצרים, ההשראה לניהול הבלוג נבעה משני מקורות: האחד הוא התכתובת ה"היסטורית" של הבלוגר עופר לנדא עם הח"כים, אשר הניבה דיון ישיר בבלוג ובדואר האלקטרוני בין כמה ח"כים ובלוגרים אחדים. השני הוא אתר "המחתרת הדמוקרטית" האמריקני (<http://www.democraticunderground.com>) המופעל בידי בוחרי המפלגה הליברלית בארצות הברית ואשר הצליח ליצור שיח מקוון בין חברי המפלגה לבחוריה. הבלוג עסק הן בביקורת הן בפרגון לח"כים, והנרטיב המרכזי היה הגברת הדמוקרטיה, שיתוף

פעולה והימנעות מהזדהות עם מועמד זה או אחר. לדוגמה:

למרות ששניהם לכאורה ממחנות נפרדים (נץ ויונה, גנרל ואזרחית), הם בעצם מסכימים עם אסי. האם יוכלו לשתף פעולה? הלוואי.

אין תקנה למפלגת העבודה אלא בשיתוף פעולה (עבודה שחורה, 20 באוגוסט, 2006).

ב-29 במרס 2007 החליטו חברי הקבוצה להתמסד ולהתרחב באמצעות הפיכה הבלוג לאתר, אך האתר החדש הוקם על בסיס תבנית וורדפרס, ולכן טכנית הוא מוגדר כבלוג עצמאי. "עבודה שחורה" הפך אפוא, בדומה לאתר "העוקץ" (<http://www.haokets.org>) לאחד מאותם אתרים המערבבים מאפייני בלוג ואתר ומטשטשים את ההבדלים בין שתי ההגדרות. האתר ממשיך להתעדכן בפורמט של בלוג, ועיקר הרשומות בו ממשיכות לעסוק בתכתובות בין הפעילים לח"כים, אך הוא אימץ עיצוב ושיח של אתר חדשות, לרבות מבוקי עדכונים. חלק מחברי הקבוצה מפרסמים טורים קבועים, ואחת מחברות הקבוצה, הגר, שאינה אלא שקדייה הוותיקה מ"ישראלבלוג", היא עורכת האתר בפועל. לוח 3 מפרט את התפלגות הרשומות בבלוג "עבודה שחורה" בשנת פעילותו הראשונה, לפני הפיכתו לאתר.

**לוח 3 : התפלגות הרשומות ב"עבודה שחורה" בשנת הפעילות כבלוג
29.3.2007–28.6.2006**

נושא	מספר רשומות	התפלגות באחוזים
סך הכול	374	100.0
פנים-מפלגתי	86	23.0
פוליטי-פרלמנטרי	56	15.0
ביטחוני	27	7.2
גיוס והשפעה ברשת	25	6.7
כלכלי-חברתי	143	38.2
מזה:		
השלכות מלחמת לבנון השנייה	12	3.2
חוק ההסדרים	32	8.6
התאגדויות וזכויות עובדים	32	8.6
מזה:		
עובדי קבלן	5	1.3
קלדניות הדואר	11	2.9
מאבטחים	6	1.6
אחר	37	9.9

מתוך 374 הרשומות בשנה הראשונה סווגו 337. היתר עסקו בנושאים רפלקטיביים, בתזכורות שונות או בנושאים חד-פעמיים של חקיקה בתחומי האינטרנט והתרבות. מלוח 3 עולה כי למעלה משליש (כ-38%) התכתובות שסווגו עסקו בנושאים כלכליים-חברתיים במטרה לקדם סדר יום

סוציאל-דמוקרטי. הנושא השני בגודלו היה הנושא המפלגתי (23%), ובו התמקדו התכתובות הן במאבקים פנים-מפלגתיים הן בפעילות הסיעה בכנסת, בעיקר בסוגיות של כניסת מפלגת ישראל ביתנו לממשלה ומועמדי מפלגת העבודה לנשיאות. חברי הקבוצה גם העלו, אם כי בשכיחות נמוכה יותר, נושאים ביטחוניים מובהקים, וכן ניסו במודע ליצור מרחב למפגש בין פוליטיקאים לפעילים באמצעות הרשת. מרחב זה כלל רשומות לגיוס כותבי מכתבים נוספים ודוגמאות לשם השראה בעבור שני הצדדים.

מבין הנושאים החברתיים, רשומות רבות עסקו בזכויות ובהתאגדויות עובדים. תשומת לב מיוחדת הוקדשה ל"עובדי קבלן" באשר הם ובייחוד לשני ענפים: קלדניות בדואר ישראל ומאבטחים. נושאים ספציפיים אלה לא תוכננו מראש אלא עלו על סדר היום של הבלוג בהתאם לחברי קבוצה חדשים שהצטרפו עם סדרי יום משלהם ובעקבות מכתבים פרטניים שביקשו להישלח ולהתפרסם במסגרת הבלוג.

את נושא המאבטחים העלה חבר הקבוצה יואב לוי, בלוגר ותיק ופעיל ב"נוער העבודה", ששימש יו"ר ועד המאבטחים במקום עבודתו, בית החולים קפלן, והשתתף במאבק להתאגדותם של המאבטחים ברמה הלאומית, מאבק שהביא למאבטחים הישגים משמעותיים כמעט ללא התערבות תקשורתית. הנושא של קלדניות דואר ישראל הועלה הן בידי הבלוגרית המכונה ליאת, שאביה עובד בדואר כעובד קבלן, הן בידי קלדנית דואר ששלחה בקשת עזרה לכנסת באמצעות "עבודה שחורה". אציין כי גם בשנה השנייה לפעילות "עבודה שחורה" כאתר יוחדו 110 רשומות לנושא רווחת עובדים, ובה בעת נמשכו פעילויות ההתאגדות בענפים אלה ובאחרים.

מבין הנושאים הכלכליים בלטו שניים: ההיבטים הכלכליים של השלכות מלחמת לבנון השנייה והתביעה לביטול או לצמצום חוק ההסדרים, שהתנהלה לרוב במקביל לקמפיין בבלוג "לחץ חברתי". מעניין לציין שב-19 באוקטובר, שבועיים בטרם הוכרז הקמפיין בבלוג "לחץ חברתי", הכריזו "עבודה שחורה" על מאבק משלהם בחוק זה לקראת ההצבעה על תקציב 2007 וקראו לבלוגרים לנסח מכתבים בנושא. באותה רשומה, חבר "עבודה שחורה" אסי סיקורל, רופא במקצועו, פתח בתכתובת פומבית עם הח"כים אפרים סנה ושלי יחימוביץ' על היבטי החוק הנוגעים לבריאות.

מבין הנושאים הפנים-מפלגתיים בלט מדי פעם העיסוק בחשיבות ההתפקדות למפלגה ובמתן מענה למתפקדים חדשים שלא הצליחו ליצור קשר עם המפלגה באמצעות האינטרנט. מתברר כי האתר הרשמי של מפלגת העבודה מתעדכן לעתים רחוקות וכי המידע המקוון על התפקדות למפלגה אינו נגיש לגולש הממוצע. בעקבות זאת, כמה גולשים צעירים שביקשו להתפקד למפלגה

ולא קיבלו מענה מהגורמים הרשמיים נקלעו לבלוג "עבודה שחורה" ופנו לעזרת הבלוגרים. לכן, חברי "עבודה שחורה" פרסמו פעמים אחדות במהלך השנה רשומות מידע על ההתפקדות למפלגה וסיפקו לגולשים אקראיים מידע מפלגתי ואף תיווכו בין הפונים לבין עוזריהם של חברי הסיעה. אחד השינויים הבולטים במתכונת הפעילות של "עבודה שחורה" כאתר הוא התרופפות ההקשר הספציפי למפלגת העבודה והרחבת הפעילות למפלגות שמאל נוספות ולכל מי שתומך במדיניות רווחה. לוגו האתר שונה ל"עבודה שחורה – פועלים למען מדינת רווחה!", ומהשימוש של חלק מהכותבים בשם "עבודה שחורה" נראה כי משמעות השם בעבורם השתנתה מביקורת על מפלגת העבודה למחויבות לעשיית "העבודה השחורה" של המעקב היום-יומי והקשר עם נבחרי הציבור. האתר שם לעצמו למטרה לעודד מעורבות פוליטית באשר היא ואף מפרסם מידע על התפקדות לכל המפלגות. סוגת התכנים העיקרית באתר נותרה תכתובות דואר אלקטרוני עם נבחרי הציבור, שמתפרסמות ברשת לידיעת כלל הציבור.

תפקידי הבלוג: בין עיתונות ביקורתית לעיתונות מפלגתית

מסקירת שלושת מקרי המבחן עולה, כי עיקר הכתיבה בבלוגים הפוליטיים בעברית מתמקדת במדיניות פנים, בנושאים חברתיים וכלכליים ובקריאה לקידום סדר יום סוציאלי-דמוקרטי. אלמלא העיסוק האקטואלי במלחמת לבנון השנייה, נראה כי הנושא הביטחוני היה נותר זניח בבלוגים אלה. הקיטוב הפוליטי בחברה הישראלית אינו בולט בבלוגוספירה העברית, מפני שסוגיות ביטחוניות שנויות במחלוקת נותרות לרוב מחוץ לשיח. זאת ועוד: ממעקב אחר התגובות בבלוגים והדיונים שהם יצרו בבלוגוספירה נראה, שגם מצביעי ימין על רקע ביטחוני תומכים בביקורת חברתית ובחלקים מסדר היום הכלכלי המזוהה בדרך כלל עם השמאל. כדי לבדוק אילו תפקידים תקשורתיים מבקשים הבלוגים למלא, נבחנו אילו מתפקידי המדיה מקבלים עליהם שלושת הבלוגים הפוליטיים הנבחרים. בחינה של הנושאים וזוויות הסיקור ב"לחץ חברתי" מראה כי הבלוג אינו עוסק באיסוף מידע חדשותי ובסיקור סביבה ואינו מתחרה עם כלי התקשורת על סיפורים מקוריים, אלא מתרכז בתפקיד של תיאום וקישור. מטרתם של המחברים היא פרשנית ומחנכת, ואופן הכתיבה בבלוג הוא מצטבר: השיטתיות של המדיניות שעליה מוחים המחברים נחשפת פעם אחר פעם מזוויות שונות. חלק הארי של רשומות הבלוג עוסק בשגרה היום-יומית במרחב הציבורי והפוליטי. אם לסיקור חדשות יש משמעות של אירוע יוצא דופן השובר את השגרה (ולו במשמעות הפשט של הביטוי breaking news), הבלוג "לחץ חברתי" משתמש בתיאום ובקישור דווקא

לדקונסטרוקציה של השגרה, על מנת לעורר מודעות לתופעות מתמשכות שנעלמות מעינינו עקב חלוקתן לאירועים יחידים משוללי "הילה" חדשותית. נימה זו אף קיבלה ביטוי גלוי באחת מכותרות המשנה של רשומה מ-24 במאי 2006, אשר נכתבה בעקבת ביקור במאהל המחאה של חולי סרטן המעי הגס: "אזהרה, הקטע הבא אינו חדש או בלעדי!".

מתוך 162 רשומות הבלוג שנפרסו על פני שנתיים, ארבע פעמים בלבד הופיעו בבלוג סיפורים מקוריים בעלי ערך חדשותי, ובכל המקרים היו סיפורים אלה מקור לאינטראקציה עם התקשורת (ראו השפעה על סדר היום התקשורתי בהמשך). כאשר שאלתי את יאיר טרז'יצקי (מבלוג "לחץ חברתי") מהו בעיניו תפקיד הבלוג, הוא התייחס ישירות לבחירה לעסוק בפרשנות ולא בסיקור:

התקשורת לא משנה דברים. היא מדווחת על אירועים ומפרשת אותם באופן שטחי. אנחנו לא מביאים חדשות בבלוג, אנחנו מעדיפים להסביר דברים שאנשים כבר יודעים. לבלוג יש מקצב אחר, הוא חופשי ממגבלות תזמון ומניפולציות של מסגור, כך שאנחנו יכולים להביא סיפורי עומק אישיים באופן מתמשך. אף אחד לא יכול לומר שזה לא ראוי לפרסום בגלל שכבר היה לנו סיפור כזה [...] היו כמה פעמים שנפל לידנו מידע בלעדי ולאחר התלבטות החלטנו להדליף אותו לתקשורת. רכילות ושערוריות מסיחים את תשומת הלב מהמטרה שלנו. (20.5.2006)

כותבי "לחץ חברתי" מבקרים ברשומות רבות את התמסחרותה של העיתונות הישראלית כגורם המונע ממנה לעשות את עבודתה נאמנה. מרבית הרשומות שעניינן ביקורת התקשורת מציעות למעשה קריאה מתנגדת (הול, 2003/1993) של הידיעות העיתונאיות, באמצעות נרטיב סוציאל-דמוקרטי. כמה פעמים אף הופיעה ביקורת ישירה על הזדהותם של כלי התקשורת עם בעלי ההון תחת האינטרס הציבורי. מעניין לציין כי ב-28 באפריל 2006, המליצו כותבי הבלוג על מאמרו של חיים ביאור, כתב *TheMarker* לענייני הסתדרות, שכותרתו "געגועי לעיתונות המפלגתית", והם מצטטים מתוכו קטעים שמזוהים עם מטרות "לחץ חברתי" כחלופה למסחור שהוא "שורש כל הרע בעיתונות הישראלית" (לחץ חברתי, 24 באוגוסט 2006)

"משמר הכנסת" מקבל על עצמו תפקיד של תיאום וקישור בנושא הספציפי של הצעות חוק על שולחן הכנסת, אך גם מניע למעורבות פוליטית מתוקף ההזמנה לקוראים ליזום, להתעניין, לפרש ולדון, כמחברים-שותפים לבלוג. ביקורת חקיקה היא נגזרת של תפקיד כלב השמירה המצופה מתקשורת ההמונים במדינה דמוקרטית, אך אין לה ביטוי בולט ועקיב בתקשורת הישראלית. זמן מה אחרי שהקים את "משמר הכנסת" כתב קננגיסר בבלוג האישי שלו:

אני באמת חושב שהעקרון שמאחורי משמר הכנסת הוא חשוב, וצריך להופיע בעיתונות המיינסטרימית [...]. עם כל הכבוד לחמישים אנשים שבאים לבקר שם כל פעם שיש עדכון, גם משמר הכנסת לא יביא את

המהפכה. אם מחר מוזס או שוקן או מי שלא יהיה יחליט שהוא לא רוצה לקנות אותי, אבל הוא רוצה להעתיק את הרעיון שלי לעיתון - אני עדיין אשמח. כמה שיותר מבקרי חקיקה ככה יותר טוב. כמובן שיכול להיות שיהיו לי השגות על אופן הפעולה של אותו מבקר חקיקה - יכול להיות שהוא יקבל הנחיות להיות ציני כל הזמן וללעוג לכל הצעות החוק המועלות, וזה די יפספס את הפואנטה. אבל עצם הרעיון שצריך להתקיים דיון ציבורי סביב הצעות חוק לפחות (לפחות!) כמו שמתקיים דיון ציבורי סביב כל תוכנית טלוויזיה מעאפנה שעולה לשידור – זה כבר משהו טוב שטור כזה יכול לעשות.
(23.2.07, <http://iods.blogli.co.il>)

בקטע זה חושף קננגיסר את דאגתו לכך שתפקיד הבידור מטיל צל על תפקידי המדיה המסורתיים ולכן הוא בוחר להקים בלוג המציע סוגה של כתיבה פרשנית וביקורתית, אשר מקומה האידיאלי הוא בעיתונות, להבנתו. גם בריאיון עמו הוא ביטא מפורשות את תקוותו שהבלוג יהפוך לטור קבוע באחד העיתונים או לפחות ישמש השראה לחיקוי בעיתונות. עם זאת, הזמנת בלוגרים אחרים לבקר חקיקה במסגרת "משמר הכנסת" יוצרת טשטוש בין תפקיד העיתונאי לתפקיד האזרח המתעניין והפעיל פוליטית, בתיווך המידע לסביבתו. כללי המשחק של "משמר הכנסת" אינם מכוונים להצעות חוק על-פי הייררכיה כלשהי, וממגוון התחומים שהצעות החוק בבלוג עסקו בהם בפועל נראה כי לקננגיסר חשוב יותר העיקרון הביקורתי-השתתפותי מאשר התכנים האידיאולוגיים של הביקורת. אף-על-פי-כן, להצעות החוק העוסקות בנושאים כלכליים-חברתיים יש יתרון כמותי, שכן בחלק מהן נחשפת אידיאולוגיה סוציאל-דמוקרטית בתוכני הביקורת. הדבר בלט במיוחד בשש הרשומות שדנו בחוק ההסדרים, ואושש עם תמיכתו המוצהרת של קננגיסר בקמפיין לביטול חוק ההסדרים של הבלוג "לחץ חברתי".

"עבודה שחורה" הוא בלוג קבוצתי בסוגה השונה מזו של בלוגים פוליטיים ישראלים ואמריקניים גם יחד, בכך שהוא מהדהד אל המרחב הציבורי המקוון צורות של אקטיביזם-שטח פוליטי ושיח בין-אישי. באמצעות פרסומן השוטף של תכתובות דואר אלקטרוני בין בוחרים לנבחרים מבקש הבלוג למלא תפקיד של גיוס והנעה לפעולה, תוך טשטוש הגבול בין פרקטיקות של תקשורת המונים לתקשורת בין-אישית. עקב כך מיטשטש גם ההבדל בין פעילות פוליטית במובנה המסורתי לבין פעילות סמלית באמצעות המדיה, שכן הבלוג משמש בעת ובעונה אחת מרחב התכנסות ומרחב הוצאה לאור.

"עבודה שחורה" אינו עוסק בסיקור סביבה ואף לא בתיאום וקישור, שכן הוא קורא לפעולתם (כתיבת מכתבים לח"כים) של אלה שכבר מסוגלים להגדיר את הבעיה ומבינים את ההשלכות. בעבור מייסד הבלוג, איתי אשר, מאפיין ההתקהלות של הבלוג הוא שהופך אותו לבלוג פוליטי, ובמהלך הריאיון עמו הוא השתמש כמה פעמים במונחים "רישות" ו"קישוריות" כמילים נרדפות

ל"התאגדות", שהיא בעיניו המפתח להשפעה ברשת. על-פי נורמות שהתהוו בקרב גולשי הרשת ונתמכות במידה רבה על ידי הלוגיקה של מנוע החיפוש "גוגל", קישורים מתפרשים כהמלצות ואף מלמדים על קשרי ידידות. בריאיון ובתכתובת הדואר האלקטרוני עם אשר מופיע הביטוי "התומכים שלנו" לציון הבלוגרים המקשרים לבלוג "עבודה שחורה", אם כי חלק מהכותבים המקשרים לבלוג תומכים למעשה בעצם הרעיון של פעילות פוליטית באמצעות בלוגים ולא בהכרח באידאולוגיה הספציפית שבלוג זה מקדם.

עם זאת, השיח הישיר בין הנבחר לבוחר שמקומו בתקשורת בין-אישית מקבל משמעות של עיתונות עממית ביקורתית, מעצם פרסומו בציבור. כותבי "עבודה שחורה" יצרו נורמה חלופית של סיקור סביבה, המבוססת על תקשורת בין-אישית והמטשטשת את ההבדל בין תפקיד העיתונאי לתפקיד האזרח הפעיל פוליטית. חברי הקבוצה התייחסו למכתב לח"כ או לשיחת בזק בלתי רשמית עמו בכנס פעילים הן כאל שאילתה הן כאל ריאיון עיתונאי. לדוגמה:

הפעם אני מפרסם מכתב – ריאיון בהתהוות לשר עמיר פרץ, שכותרתו היא "אחרי המלחמה: לאן ממשיכים?" ("עבודה שחורה", 18 באוקטובר 2006).
כל הכבוד לשר הרצוג על שטרח ובדק שאילתה, על אף שאינה מתחום משרדו ("עבודה שחורה", 20 באוקטובר 2006).

נוסף על כך, כאשר כותבי הבלוג שולחים מכתב המשך לחבר סיעה כדי לוודא שפעל למימוש הצהרותיו בתכתובות קודמות, הם מתייחסים לכך כאל פרקטיקה עיתונאית ומכנים זאת ברשומותיהם "פולו-אפ" (follow up). לעתים אף ערכו חברי הבלוג ראיונות ייעודיים לבלוג עם ח"כים על-פי פורמט הריאיון המקובל בעיתונות, אף שהמראיינים הם חברי מפלגה פעילים. ב"עבודה שחורה" יוחדו שלוש רשומות בלבד לביקורת ספציפית על התנהלות התקשורת, ואחת מהן הייתה בצורת דואר אלקטרוני שנשלח למערכת עיתון "הארץ", לפי מסורת הסוגה שנוצרה בבלוג "עבודה שחורה". עם זאת, רשומות רבות בבלוג רוויות עקיצות המשוות את נורמות הסיקור ה"שטחיות" של התקשורת הממוסדת לשאלות ה"מדויקות והענייניות" בתכתובות המתפרסמות במסגרת הבלוג. בריאיון עמו, איתי אשר מרחיב:

לפוליטיקאים אין מידע אמיתי לגבי הדרך שבה אנו מצפים מהם לייצג אותנו. התקשורת מעמידה פנים שהיא יודעת מה אנחנו רוצים אבל היא לא. אנחנו חייבים לתקשר ישירות. אנחנו צריכים לעקוב אחריהם באופן אישי בין מערכות הבחירות, כדי לוודא שהם מקיימים את ההבטחות שלהם [...]. השיח הפוליטי בתקשורת הוא בעיקר רכילות. למשל, בהתכתבות שלי עם עמי איילון ביקשתי ממנו לציין חמישה דברים שהוא מתכוון לעשות כשר ביטחון. ומה כל העיתונאים שאלו אותו? על יחסיו המתוחים עם השר הנוכחי ועל ילדותו. זה כמו אופרת סבון, לא מדווחים על העשייה עצמה. (28.6.2006)

מהביקורת של אשר משתמע כי התקשורת נכשלת במילוי תפקידי שומר הסף וכלב השמירה של האינטרס הציבורי ופועלת מתוך התכוונות לבידור ואינטרס מסחרי. בכמה מ-25 הרשומות שעסקו ביכולת הגיוס וההשפעה באמצעות הרשת קראו כותבי הבלוג ליחידים לוותר על תיווך המדיה וליזום שיחה ישירה עם פוליטיקאים באמצעות הניו-מדיה, בהתאמה לפרקטיקה המרכזית של "עבודה שחורה", המציעה את הבלוג ככלי מתווך וכשומר סף חלופי מול מפלגת העבודה. נראה כי שלושת הבלוגים הפוליטיים מנסים לממש באמצעות הבלוג נורמות של עיתונות ציבורית ביקורתית ואפילו אידאלית, כפי שהם תופסים אותה. לרוב, נורמות אלה שונות מהנורמות המקצועיות המקובלות בעיתונות בימינו ואף מאחזרות נורמות שאפיינו עיתונות מפלגתית. הביקורת של "משמר הכנסת" היא עקיפה בלבד ואינה בעלת גוון אידאולוגי, ואילו "לחץ חברתי" ו"עבודה שחורה" כוללים ברשומותיהם ביקורת ישירה בגוון אידאולוגי סוציאלי-דמוקרטי.

כמו כן, שלושת הבלוגים מעוניינים לשמר את הבלוג הפוליטי כמרחב נקי מאינטרסים מסחריים. עניין זה התחדד בדיון במגמת הפרסום הסמוי ויחסי הציבור באמצעות בלוגים שהתנהל ב"לחץ חברתי": כאשר כותבי "לחץ חברתי" הטיפו נגד זליגת התופעה של קבלת טובות הנאה לשם פרסום בבלוגים וגינו בלוגרים שמשתיפים פעולה עם זה, הם נתמכו על-ידי בלוגרים נוספים. כמה בלוגרים טענו שהם רואים את עצמם אזרחים מן השורה שבחרו לכתוב את רשמיהם ברשת ושהם אינם מחויבים לכללי האתיקה של פרופסיה כלשהי באשר לקבלת מתנות מחברות מסחריות. גדי שמשון, בלוגר שהוא גם עיתונאי ותיק, טען בדעת יחיד בתגובה לרשומה "על בלוגים וכלכלה 3" ב"לחץ חברתי" מתאריך 10.10.06, כי גם מנקודת מבטה של הפרופסיה העיתונאית, התעוררות עניינם של המפרסמים בבלוגים היא טבעית וכי בלעדיה בלוגים לא יצברו השפעה ולא ימשכו קהל נוסף.

הערכת השפעתם של הבלוגים הפוליטיים בישראל

השפעתם של הבלוגים הפוליטיים בישראל נמדדת לפי תפקודם, כלומר מידת הצלחתם בביצוע התפקידים שקיבלו על עצמם ויכולתם להעניק מעמד ובולטות למסריהם על סדר היום הציבורי, התקשורת והפוליטי. המדידה נעשית באמצעות מדדי תעבורה וקישוריות וכן בעזרתם של ממצאים הנוגעים ליחסי הגומלין של פעילות הבלוגינג ותוכני הבלוגים עם סדר היום הפוליטי, התקשורת והציבורי.

תעבורה וקישוריות: בין תפוצה לשיחה

נתוני התעבורה והקישוריות של הבלוגים הפוליטיים בישראל נמוכים יחסית לגודלה המוערך של הבלוגוספירה העברית, אך אם נשווה בין שנת הפעילות הראשונה לשנייה, נראה כי פוטנציאל הגידול מרשים למדי. לוח 4 מפרט מדדי תעבורה וקישוריות של שלושת הבלוגים שנבחנו במחקר.

מספר מנויים	מספר צפיות	מספר קישורים קבועים		מספר רשומות	זמן פעילות ממועד פתיחת הבלוג עד 5.3.2008	שם הבלוג
		מספר תגובות	מספר קישורים			
8	4,962	35	209	46	31.3.07-7.8.06	משמר הכנסת
57	5,775	15	121	25	5.3.08-1.4.07	
65	10,737	50	330	71	סך הכול 14 חודשים	
191	34,343	367	1,758	108	31.3.07-20.5.06	לחץ חברתי
259	92,195	71	1,225	54	5.3.08-1.4.07	
450	126,538	438	2,983	162	סך הכול 23 חודשים	
30	22,379	379	1,801	374	31.3.07-28.6.06 (כבלוג)	עבודה שחורה
134	96,000	152	3,082	1,626	5.3.08-1.4.07 (כאתר)	
164	118,379	531	4,883	2,000	סך הכול 20 חודשים	

כפי שאפשר לראות בלוח 4, "לחץ חברתי" הוא הבלוג שמשך את מרב הקוראים, ולפי מספר התגובות ביחס למספר הרשומות בבלוג, אף הצליח לייצר דיון ברשומותיו (בממוצע 18.4 תגובות לרשומה) יותר מ"משמר הכנסת" (4.6) ומ"עבודה שחורה" (2.4).

מבדיקה של התגובות לבלוג עולה כי "לחץ חברתי" הוא הבלוג שמשך הכי הרבה קוראים חיצוניים לבלוגוספירה. נתוני הפעילות והתעבורה של "משמר הכנסת" נמוכים משמעותית מאלה של שני הבלוגים האחרים, ונראה כי ההניעה (מוטיבציה) של המחבר מצויה ביחס ישר לשיתוף הפעולה של הקוראים.

בחינת הפערים בין שנת הפעילות הראשונה לשנייה מלמדת, ש"משמר הכנסת" שמר על שיעור פעילות עקיב, אם כי משך מנויים רבים יותר. עם זאת, "לחץ חברתי", שבו נכתבו בשנה השנייה הרבה פחות רשומות מאשר בשנה הראשונה, הכפיל את מספר המבקרים והמנויים, אף שאין ביטוי הולם לכך במספר התגובות והקישורים. נראה שתוכני השנה הראשונה הקנו לבלוגים אלה בעיקר קוראים "שקטים" רבים נוספים, בדומה לקוראי עיתונים.

מהגידול בתגובות, הקישורים והמנויים בין השנה הראשונה לשנייה אנו למדים, כי לבלוגים יש פוטנציאל להגדיל את שיעור הקוראים שלהם ולפיכך את שיעור ההשפעה שלהם. על אף הגידול

המשמעותי בכל המדדים (מספר הרשומות, מספר התגובות, מספר הצפיות ומספר המנויים) בבלוג "עבודה שחורה", יש לזכור כי אופי הפעילות של הבלוג הוא התאגדות לשם יצירת שיח פנימי, ולכן מדדי התפוצה התקשורתיים הם בעלי רלוונטיות חלקית בלבד לגביו: נפח הפעילות בבלוג הוא פונקציה של התפתחות תכתובות עם ח"כים, ורבות מהתגובות מכילות שיח בין חברי הקבוצה לבין עצמם והתייחסויות מעובדי מטה של ח"כים. משמעותו של שיח זה אינה נמדדת על-פי המדרוג (rating) בלבד, ויש להעריכו כניסיון ליצירת מרחב שיחה ציבורי בבלוג.

השפעת הבלוגים הפוליטיים הישראליים על סדר היום

1. השפעה על סדר היום הפוליטי

דיוויס (Davis, 1999) ציין כי שיעורי התגובה של פוליטיקאים בארצות הברית לתכתובות באמצעות הרשת נמוכים מאוד. בישראל 2008 נראה שריכוז ופרסום התכתובות בבלוג משנה את מעמדה של התכתובת גם בעיני מקצת הפוליטיקאים, שהתרגלו לראות ב"עבודה שחורה" סוג של פרסום או קבוצה מאוגדת הראויים לתשומת לב. לוח 5 מפרט את מספר התכתובות של חברי הכנסת מסיעת העבודה בבלוג "עבודה שחורה" בתקופה 28.6.2006-29.6.2007.

לוח 5: השתתפות חברי הכנסת מסיעת העבודה בבלוג "עבודה שחורה", 28.6.2006-29.3.2007

מספר התכתובות בבלוג	ח"כ
1	דליה איציק
1	יורם מרציאנו
1	שלום שמחון
1	ע'אלב מג'אדלה
2	דני יתום
4	נדיה חילו
5	אופיר פז-פינס
5	מיכאל מלכיאור
6	אורית נוקד
6	אפרים סנה
7	קולט אביטל
7	יצחק הרצוג
9	איתן כבל
12	מתן וילנאי
13	עמי איילון
14	שלי יחימוביץ'
94	סך כול התכתובות

מלוח 5 עולה כי 16 מתוך 19 הח"כים של מפלגת העבודה ענו לתכתובות מטעם "עבודה שחורה" לפחות פעם אחת. שיתוף הפעולה הנפוץ ביותר בבלוג היה עם ח"כית חדשה, העיתונאית לשעבר שלי יחימוביץ', וכן עם עמי איילון ומתן וילנאי. הם ענו לרוב באופן אישי ובמהירות. מקצת חברי הסיעה שהשיבו למכתבים נעזרו לעתים בתיווך של עוזריהם ולעתים השיבו בקצרה רק כדי לצאת ידי חובה. שלושת הח"כים שהתעלמו מהפניות אליהם הם אבישי ברוורמן, בנימין בן אליעזר ועמיר פרץ. נוסף על כך נוהלו תכתובות ספורות עם אהוד ברק, עינת וילף והח"כית זהבה גלאון מסיעת מרצ.

תדירות התכתובות מראה כי פעילות הקבוצה הצליחה ליצור ערוץ שיח ישיר עם פוליטיקאים בלא תיווך אמצעי התקשורת המסורתיים, וכן ליצור אווירה הדוקה של כלב שמירה. עם זאת, ההצלחות להשפיע מעשית על סדר היום הפוליטי היו ספורות: במקרה אחד בלבד נרשמה השפעה ישירה, כאשר ח"כ איתן כבל הגיש הצעת חוק לאיחוד מספרי קווי החירום בישראל על סמך חומר ששלח אליו החייל הראל לייבוביץ', חבר מפלגה מקריית ים, באמצעות הבלוג "עבודה שחורה". כאשר כבל מונה לשר, העביר לייבוביץ את ההצעה ליורם מרציאנו וזה המשיך בהליך החקיקה בוועדת הכלכלה של הכנסת.

במקרה אחר, "עבודה שחורה" היו שותפים במאמץ לשינוי תנאי ההעסקה של קלדניות דואר ישראל. בעקבות פניית קלדניות הדואר לכנסת באמצעות "עבודה שחורה" זימנה הח"כית יחימוביץ' דיון דחוף בעניינן של הקלדניות בכנסת ושלחה מכתב למבקר המדינה לבדיקת נושא עובדי הקבלן בישראל. עם זאת יש לציין שעד היום לא עודכנו תנאי עבודתן.

ב"משמר הכנסת" לעומת זאת, לא נוצר קשר ישיר או עקיף עם פוליטיקאי כלשהו בעקבות הביקורת על הצעות החוק למיניהן. קננגיסר ציין בריאיון עמו (18.1.07) כי ביוזמתו שלח לח"כ רלוונטי, לפחות פעמיים, את הקישור לרשומת ביקורת החוק שיזם, אך לא נענה. מעניין לציין כי עשר מהצעות החוק שנדונו ב"משמר הכנסת" היו פרי יוזמות של חברי סיעת העבודה שהיו באותה העת בקשר מכתבים אלקטרוני פעיל עם קבוצת "עבודה שחורה", אך לא התקיים שיתוף פעולה בנדון בין הבלוגים, למשל, באמצעות הפיכת השאלות שעלו בביקורת החקיקה לתכתובת עם הח"כ המסוים.

מטרת הבלוג "לחץ חברתי" אינה מוגדרת כפנייה ישירה לפוליטיקאים אלא כיידוע של הציבור הרחב, לרבות עיתונאים הכבולים על-ידי נורמות סיקור ואידאולוגיות מתחרות – לשם יצירת לחץ

ציבורי. השפעת הבלוג מכוונת מלכתחילה לחולל שינוי מחשבתי בטווח הארוך, אך הקמפיין לביטול חוק ההסדרים שהעסיק את הבלוג חלק ניכר מהשנה הראשונה הוא דוגמה מעשית, שאפשר לבחון אותה בטווח הקצר.

"לחץ חברתי" לא נזקק לתיווך התקשורת כדי להגיע לכנסת, ואף לא לקשרים האישיים שיש ליוצרי הבלוג כעיתונאים. ב-4 בנובמבר 2006 הגיבה הח"כית אורית נוקד ביוזמתה ב"לחץ חברתי" על רשומה שעסקה בהיסטוריה של חוק ההסדרים. היא הסבה את תשומת לבם של הכותבים לכך שהגישה הצעת חוק לצמצום חוק ההסדרים והזמינה אותם לשמור על קשר עמה כדי להתעדכן בתהליך החקיקה. זמן מה אחר כך הוזמנו כותבי "לחץ חברתי" לדיוני ועדת הכנסת בנושא ופרסמו בבלוג עדכונים חיים מהכנסת. נוקד הגיעה לבלוג בעקבות מכתב שקיבלה מבלוגרית המתכנה "מאזינה ברקע", ואשר התגייסה לקמפיין של "לחץ חברתי" הן בצורה סמלית בבלוג שלה הן באמצעות משלוח מכתבים אלקטרוניים לכנסת במסגרת בלוג "עבודה שחורה". יוצרי "לחץ חברתי" חתמו את הקמפיין בתום שנת 2006 במילים האלה:

על שולחן הכנסת ישנן כיום כמה הצעות חוק לביטול החוק או להגבלתו. חברי הכנסת ראו בשבועות האחרונים שיש גם גמול ותמיכה ציבורית בצדו של המאבק הזה. צריך להמשיך ללחוץ.
(<http://lahats.org>, 30/12/06)

2. השפעה על סדר היום התקשורתי

"משמר הכנסת" לא דיווח מעולם על סיקורו בתקשורת, אם כי שם הבלוג הוזכר פעם-פעמיים במסגרת כתבות על הפעילות הפוליטית בבלוגוספירה בערוצי הטכנולוגיה של העיתונות המקוונת. לעומת זאת, "לחץ חברתי" ו"עבודה שחורה" דיווחו בגאווה על כל סיקור של הבלוג שלהם במדיה המסורתית ואף סיפקו לקוראיהם קישורים, כתבות סרוקות וקטעי וידאו רלוונטיים. בשנת הפעילות הראשונה של הבלוגים יוחדו ל"עבודה שחורה" ארבעה סיקורים בתקשורת ול"לחץ חברתי" – שבעה סיקורים.

"עבודה שחורה" סוקרו בערוצי הטכנולוגיה של העיתונות המקוונת בלבד ואילו "לחץ חברתי" זכו גם לאזכור בערוץ המעורבות החברתית של ווינט כאחת היוזמות החברתיות של השנה, לכתבה במקומון "העיר" ולריאיון בחדשות הערוץ הראשון בהקשר לחוק ההסדרים. עם זאת, סיפורים אחדים שהופיעו בשני הבלוגים שימשו בסיס לידיעות בתקשורת, ובה לעתים ניתן לבלוגרים קרדיט על כך ולעתים לא. במקרה של "עבודה שחורה" הפכה אחת מהצהרותיו של אפרים סנה על רפורמות במס בתכתובת עם חברי הבלוג לידיעה חדשותית באתר הכלכלי NFC

(<http://www.nfc.co.il>). כתב הידיעה לא התייחס לבלוג כאל מקור עיתונאי אלא ניסח את הקרדיט כך: "את הדברים אמר סנה לפעילים ממפלגת העבודה שהפנו אליו שאילתה דרך אתר האינטרנט 'עבודה שחורה'".

במקרה אחר, חברי "עבודה שחורה" יצרו קשר דרך הבלוג עם מנהיגות ההתאגדות של קלדניות דואר ישראל, ואחרי ששימשו בעבורן אמצעי למשלוח מכתב אלקטרוני לכנסת, הוצע לקלדניות ליצור בלוג-אח ל"עבודה שחורה" בשם "עבדים שחורים", בשאיפה לרכז באמצעותו סיפורים אישיים על תנאי העבודה של עובדי קבלן. בעקבות הקמת "עבדים שחורים" זכה מאבקן של עובדות הדואר לסיקור תקשורתי, לרבות תחקיר בתכנית "עובדה", אך התקשורת התעלמה מההקשר הרחב של פעילות "עבודה שחורה" וממצבם הכללי של עובדי קבלן בישראל.

ארבע רשומות ב"לחץ חברתי" הניבו אינטראקציה עם התקשורת הממוסדת:

1. הרשומה "מחאה בהמחאה" של יואב ריבק מ-31 בינואר 2007 חשפה אתר אינטרנט המגייס ניצבים בתשלום להפגנות מחאה חברתיות באירופה. ריבק מינף את הגילוי לביקורת חברתית, ובעיתון "הארץ" שבו הוא מועסק, ביקשו ממנו לעבד את הרשומה לכתבה לעיתון.

2. אחת הרשומות הפופולריות ביותר ב"לחץ חברתי" מ-10 באפריל 2007 היה סיפורו של שרי, מורה לאמנות ביום ומלצרית בלילה, המתארת את חוסר האפשרות להתפרנס בכבוד בשני הענפים הללו גם יחד. מוסף "פירמה" של העיתון "גלובס" פרסם את הסיפור בתיאום עם "לחץ חברתי".

3. הרשומה "קומוניכת" מ-23 בדצמבר 2006 ביקרה את אתר האינטרנט של "מעריב" על

שהציב בכותרת הראשית סיפור על צעיר מצפון הארץ שעוסק בפעילות חברתית, על סמך קומוניקט שנשלח לעיתונים רבים ומבלי לבדוק את פרטי השולח. אחרי ש"לחץ חברתי" השלימו את פרטי התחקיר וקישרו את פעילותו של הצעיר לכת הסיינטולוגיה, הביעו אתרי החדשות המקוונים, האתר **ווינט** והאתר **וואלה**, עניין לפרסם אותו. באתר **ווינט** נתנו קרדיט לעבודה העיתונאית של "לחץ חברתי" וקישור לבלוג, ואילו באתר **וואלה** פרסמו את הידיעה ככתבה מקורית. לאחר דין ודברים קיבלו יוצרי "לחץ חברתי" קרדיט על "סיוע בהכנת הכתבה" בלבד וללא אזכור הבלוג שלהם שהתחקיר הופיע בו.

4. כתב טלוויזיה בכיר הכין כתבה על התחמקות הממשלה מהקמת בית חולים באשדוד וקישר

זאת לסעיפי חוק ההסדרים. הכתב אמר ליוצרי "לחץ חברתי" בשיחה בלתי רשמית, כי בהכנת הכתבה הסתמך על חומרי הבלוג שלהם, שם הופיע לראשונה נושא זה כאחת הדוגמאות לשימוש לרעה בחוק ההסדרים.

שני הנושאים המרכזיים ש"לחץ חברתי" ו"עבודה שחורה" ביקשו להעלות על סדר היום – ביטול חוק ההסדרים וזכויות עובדים – הופיעו בתקשורת בעקבות פעילות שטח שהתבססה על פעילות הבלוגים (ראו השפעה על סדר היום הציבורי בהמשך) אך בלא מתן קרדיט לחלקם בנושא. חברי "לחץ חברתי" טענו בפני בשיחה בלתי רשמית, שהם אינם מחפשים קרדיט בנושא זה ומסתפקים בעובדה שנקודת המבט הביקורתית שלהם מקבלת תהודה תקשורתית ואפשרות להשפיע על הציבור.

במהלך 2007 הרחיבה התקשורת את סיקורה בנוגע לחוק ההסדרים ומסגרה אותו מחדש בעיתונות הכלכלית ובעמודי החדשות. יוצרי הבלוג סיפרו שהחלטה לעסוק בחוק ההסדרים בהרחבה באמצעות פינה יומית בעיתון "הארץ", העיתון שבו הם מועסקים, הייתה תוצאה ישירה של הקמפיין המקוון שלהם, שעמיתיהם ומעסיקיהם עקבו אחריו. נוסף על כך, לקראת ההצבעה על תקציב 2008 התארחו יוצרי הבלוג פעמים אחדות ברדיו, בתכנית "הכול דיבורים" ברשת ב', ובפינה קבועה על חוק ההסדרים שהוקצתה להם בתכנית אקטואליה בגלי צה"ל.

3. השפעה על סדר היום הציבורי

קשה מאוד להפריד את סדר היום הציבורי מסדר היום התקשורתי, שכן פעמים רבות סדר היום הציבורי בא לידי ביטוי בזירת התקשורת. ובכל זאת, אם נחזור לציטוט שדרכו הציגו עצמם יוצרי "לחץ חברתי" בפני גולשי ווינט, נאמר בו בין השאר כי "חלוקת משאבים הוגנת וזכויות עובדים הפכו למילים גסות". ואכן, באווירת הגלובליזציה, המסחור והפוסט-ציונות, זמן לא רב אחרי שעיתוני המפלגות נעלמו ממפת התקשורת ונדמה כי הנרטיב הסוציאלי-דמוקרטי יצא מן האופנה, אין זו משימה פעוטה ובוודאי לא פופולרית להשיב את המילה "התאגדות" לשיח הציבורי. עד כה לא הצטרפו מגזרים נוספים לבלוג "עובדים שחורים". אחת הקלדניות בדואר המשיכה לעדכן את הבלוג, שמבקרים בו מעטים (3,445 צפיות בלבד במשך 14 חודשי פעילות, עד מרס 2008) והמסקר בעיקר את מהלכי ההתאגדות של העובדים. מעניין לציין, כי קלדניות הדואר אינן מקבלות תמיכה מהגוף האמור לסייע בהתאגדותן, ההסתדרות, והן אף יזמו הפגנות ומאבקים נגד ההסתדרות. חברי "עבודה שחורה" הציעו להן את הבלוג כמקור תמיכה חלופי ובקרו את ההסתדרות ברשומות הבלוג.

אין זה מקרה שחצי שנה אחרי שהבלוגים הפוליטיים ברשת קידמו בעקיבות שיח של התאגדות, תמכו בעובדי קבלן ויידעו אותם בנוגע לזכויותיהם, חגגו את הצלחת המאבטחים והביאו סיפורים אישיים מזירת המלצרות – פרצו שביתות המלצרים הראשונות בישראל, בבתי

הקפה "קופי טו גו" ו"קופי בין". מאבק המלצרים ב"קופי טו גו" באוניברסיטת תל אביב לווה בבלוג ייעודי שנתמך בידי חברי "עבודה שחורה" ו"לחץ חברתי" וסוקר על ידם. בכתבה של ערוץ 2 על השביתה צולמה אחת ממנהיגות המלצרים קוראת בקול מסרון (SMS) תמיכה שקיבלה "בשידור חי" מיואב לוי מאיגוד המאבטחים, חבר "עבודה שחורה".

מהלך התאגדות חריג אחר שהתרחש באמצע שנת 2007 ולווה בבלוג הוא התאגדותם של עיתונאי "הארץ" שחתרו להשגת הסכם שכר קיבוצי מעמוס שוקן, המו"ל שהתפרסם בהתנגדותו להסכמים קיבוציים בתעשיית התקשורת. אין זה מקרה שמהלך זה התרחש במערכת העיתון שבה עובדים חברי "לחץ חברתי" ושהם כמובן ממנהיגיו של המהלך, העשוי להיות בעל השלכות מרחיקות לכת על תעשיית התקשורת ולהשפיע גם על סדר היום התקשורתי.

במהלך שנת 2007 ליווה ותחזק חבר "עבודה שחורה", טל גלילי, ביוזמתו בלוגי מאבק בעבור ארגונים ופעילים חברתיים ולימד אותם להשתמש בבלוג לצורכי תיאום פנימי, גיוס והתאגדות. אחד המעניינים שבהם היה "בלוג מורים" שליווה את השביתה הארוכה של ארגון המורים בשנת 2008. מהתרשמות ראשונית נראה כי לפחות שתיים מהמורות הכותבות בבלוג בקביעות מגלות ומפתחות את תודעת הפעילות הפוליטית שלהן תוך כדי פרקטיקת הבלוגינג.

באשר לחוק ההסדרים, יוצרי "לחץ חברתי" הפכו למרצים פופולריים בכל מיני מסגרות המבקשות להיטיב להבין את השלכות החוק, לרבות סטודנטים לכלכלה בתכנית המצטיינים של האוניברסיטה העברית, אשר רבים מהם לא הכירו את החוק לפני כן. בד בבד, הדרישה לביטול חוק ההסדרים הפכה לנושא המרכזי על סדר היום של הארגונים החברתיים השונים, שבספטמבר 2007 הקימו פורום מאבק משותף המרוכז על-ידי ארגון שתי"ל (שירותי תמיכה וייעוץ לארגונים לשינוי חברתי; ראו תמונה 1).

הארגונים החברתיים אימצו את הלוגו של "לחץ חברתי" לקמפיין שלהם (ראו תמונה 2) ובכך יצרו המשכיות בין המאבק המקוון בבלוגוספירה למאבק הציבורי בשטח. כיוון שחוק ההסדרים קיים משנת 1985 ובעשור האחרון ניסו ח"כים ופעילים חברתיים לבטלו או לצמצמו, קשה לטעון שמיצובו בראש סדר העדיפויות של קשת הארגונים החברתיים בשמאל הפוליטי דווקא לקראת תקציב 2008 הוא מקרי לחלוטין ואינו קשור באופן כלשהו לסדר היום של הבלוגים הפוליטיים ברשת.

תמונה 1: לוגו הקמפיין המקוון לביטול חוק ההסדרים, פורסם לראשונה ב"לחץ חברתי" ב-

[http:// lahats.org](http://lahats.org) 31.10.2006



תמונה 2: לוגו פרום ארגוני המאבק לביטול חוק ההסדרים 2008, מתוך

<http://www.hesderim.social.org.il>



נושאי חוק ההסדרים וזכויות העובדים יצרו הדהוד בבלוגוספירה בעקבות שיתוף פעולה מתמשך בין הבלוגים הנבחרים. לדעתי, אחת הסיבות לכישלוננו של "משמר הכנסת" הייתה שיתוף הפעולה החלקי בלבד עם סדר היום שקידמו "לחץ חברתי" ו"עבודה שחורה". אף שנושא חוק ההסדרים עלה מאליו בשלושת הבלוגים, "משמר הכנסת" לא דן בזכויות העובדים, ובאחד המקרים אף לעג להצעת חוק שב"עבודה שחורה" ראו בה סיבה לחגיגה – זכות הקופאיות לעבוד בישיבה. מלבד זאת, "משמר הכנסת" היה קרוב יותר בצורתו לטור בעיתונות מאשר למרחב התאגדות הקורא לפעולה, והחמיץ את ההזדמנויות לממש את השפעתו באמצעות פרקטיקות דומות לאלה שהתבססו ב"לחץ חברתי" וב"עבודה שחורה".

דיון ומסקנות

מאמר זה נועד לסקור את הבלוגינג הפוליטי בישראל, להבהיר אילו תפקידים תקשורתיים בלוגים מנסים למלא ולבחון באופן ראשוני את יכולת השפעתם על סדר היום הציבורי, התקשורת הפוליטי. הבלוגים הפוליטיים בארצות הברית מתחרים בכלי התקשורת על תפקיד סיקור הסביבה, והתקשורת רואה בכך תחרות הוגנת ומפרגנת להישגי הבלוגרים בסיקורי מעקב. הבלוגוספירה הפוליטית האמריקנית מתאימה את עצמה לנורמות הסיקור הפוליטי המקובלות בעיתונות האמריקנית והיא שחקן נוסף בשוק התקשורת.

הבלוגים הפוליטיים בישראל, לעומת זאת, נמנעים מלסקר את הסביבה ומעדיפים לעסוק בפרשנות אידאולוגית חלופית, בתעמולה ובגיוס. הם אינם מפרסמים סיפורים בעלי ערך חדשותי אלא מובילים פעולות לשינוי מדיניות. הבלוגרים קוראים תיגר על הנורמה העיתונאית הנגועה במסחור ונוטה לבידור, באמצעות קידום סדר יום חלופי, פוליטיזציה של הבלוגוספירה ושימוש בבלוגים כמרחבי התאגדות ותעמולה. שיקולים מסחריים ודאגה לבידור יוצרים ניטרליות פוליטית העשויה להיתפס בטעות כאובייקטיביות, אך קיימת בה סכנת התמקמות בעמדת השקפה צינית שאינה מטפחת מעורבות. הבלוגרים הפוליטיים מגיבים על מסחור התקשורת בפוליטיזציה מודעת של הבלוגוספירה ובניסיון להגיע ישירות גם לפוליטיקאים וגם לציבור ולתווך בין הצדדים.

האינטרנט בכלל והבלוג בפרט מכילים מאפיינים של תקשורת המונים ומאפייני התכנסות וייצוג של שיחה במרחב הציבורי, אך הגבול בין היבטים אלה מיטשטש והם באים לידי ביטוי באמצעות אותן פרקטיקות ברשת. לפיכך, פעילות הבלוגינג מורכבת מפרקטיקות עיתונאיות ומפרקטיקות של פעילות פוליטית בחברה אזרחית, והטשטוש ביניהן יוצר סוגה המזכירה בחלקה עיתונות מפלגתית ובחלקה שידור ציבורי. במקרה של "עבודה שחורה" אנו עדים אף לניסיון מקורי לייצר סוגה עיתונאית בפורמט של תכתובת אישיות.

נראה כי התקשורת הישראלית, שלא כמו האמריקנית, אינה מקבלת את הבלוגינג כפרקטיקה עיתונאית. התקשורת הישראלית גייסה מספר לא מבוטל של כותבים מהבלוגוספירה (שטרית, 2006), אך כולם כתבים מתחומי התרבות, הבידור והטכנולוגיה. גם בלוגים אישיים הופיעו בעמודי החדשות ותכניות הטלוויזיה בשנים האחרונות, אך כולם בהקשרים של דיספונקציה חברתית, בידור ומציצנות. הבלוגים הפוליטיים, לעומת זאת, אינם מסוקרים בכותרות החדשות

ובמוספי הכלכלה של ערוצי התקשורת המסחריים, לרבות בתקשורת המקוונת, אלא על-ידי ערוצי
נישה העוסקים בתרבות הרשת ובטכנולוגיה בלבד.

במקרה הטוב, העיתונאי מוכן לראות בבלוג מקור. להתרשמות נסיבתית זו ניתן משנה תוקף,
כאשר מערכת **וואלה** מקבוצת "שוקן" חזרה על התנהלותה בתקרית "קומוניכת", עם סיפור
שמקורו בבלוג "ולוט אנדרגראונד" (velvet underground) מאת העיתונאית דבורית שרגל.
בעימות פומבי מקוון שפורסם בבלוג של שרגל טען אחד מעורכי **וואלה**, כי העיתונאי אינו
"בתפקיד" כאשר הוא בלוגר ולכן סיפור בבלוג אינו אלא חומר גלם השקול לשמועות ולשיחות
פרטיות. תפיסה זו כופרת בבלוגינג כפרקטיקת מדיה ומתייחסת לבלוגים באופן גורף כאל שיחות
בפורומים, ייצוג בלתי פורמלי של דעת הקהל והמרחב הציבורי, שהעיתונאים פועלים בו בדומה
לאופן שבו שיקפו את השיח בבתי הקפה של המאה ה-19 בפריז (Tarde, 1898/1969).

אני בוחרת לפרש התנהלות זו כדה-פוליטיזציה של מרחב הבלוגים. נראה כי סדר היום
הסוציאלי-דמוקרטי של הבלוגים הפוליטיים מספק תירוץ לתקשורת להתעלם מנקודת המבט
שלהם ולראותם כשיח פוליטי שולי וארכאי של מיעוט ברשת. מסגור הדרישה לביטול חוק
ההסדרים כ"יוזמת מעורבות חברתית" בערוץ נישה של כלי תקשורת גדול, גם הוא בגדר ראייה
לדה-פוליטיזציה של נושא זה, אשר לקראת תקציב 2008, מוסגר על-ידי הארגונים החברתיים
כהליך יסוד קריטי ואנטי-דמוקרטי, המצוי בבסיס ההתנהלות הפרלמנטרית.

לפיכך, תשובתי לשאלה "מדוע הבלוגים הפוליטיים בישראל אינם משפיעים כמו בארצות
הברית?" היא, שהשפעתם של הבלוגים העבריים על סדר היום הציבורי, ככל שהיא מרשימה
ומעמיקה, אינה מקבלת ביטוי בתקשורת, ולכן נוצר בציבור רושם של העדר השפעה. התיעוד
האתנוגרפי של הבלוגוספרה הפוליטית סלל את הדרך לאתר קשרים וקישורים מקוונים ולא
מקוונים המאפשרים לזהות נתיב ברור של השפעת הבלוגוספרה ולארגנו לכדי נרטיב קוהרנטי.
גם בארצות הברית אפשר להמשיג את הבלוג הפוליטי כסוגה המאחזרת מאפיינים של
העיתונות המפלגתית, כיוון שמרבית הבלוגים המובילים מזוהים בבירור עם מפלגה פוליטית.
הבלוגים הפוליטיים בארצות הברית שסיפורי החשיפה למיניהם מיוחסים להם מזוהים עם סדר
יום פוליטי רפובליקני (Adamic & Glance, 2006), ונטען כנגדם לא אחת, שהם תוקפים ערוצי
תקשורת ספציפיים על רקע התחשבות פוליטית גרידא (Pecquerie, 2005). אף-על-פי-כן,
הצלחתה של הבלוגוספרה הפוליטית האמריקנית נחשבת להצלחה עיתונאית, והמחקר הקיים
בוחן אותה על-פי קריטריונים של תקשורת ההמונים.

בישראל, לעומת זאת, הבלוגים הפוליטיים אכן אימצו פרקטיקות מדיה והוכיחו יכולת תפקוד כמדיה, במובן של יצירת גישה ישירה לפוליטיקאים ותיווך ביניהם לבין הציבור. עם זאת, עיקר הצלחתם טמונה בשימוש במרחב הבלוגים לגיוס ולהתאגדות, והשפעתם על סדר היום הציבורי והפוליטי אינה מקבלת ביטוי בתקשורת. מחקרים בעתיד מוזמנים לבחון לעומק את גישת התקשורת המסחרית לבלוגים פוליטיים, מנקודת המבט של ערוצי התקשורת.

נראה שגם המיזוג הטרי בין חדשות ערוץ 10 לפורטל **נענע**, בעלי "ישראלבוג", לא יצר לפי שעה מפנה ביחסים בין הבלוגוספרה הפוליטית לתקשורת המסחרית: **נענע 10** עודדו לאחרונה את כניסתם לבלוגוספרה של כמה כתבי טלוויזיה מובילים מערוץ 10, אך הללו התקבלו בקרירות בבלוגוספרה ועד כה לא נוצר כל קשר בין הבלוגרים החדשים הללו העוסקים בעיקר ברכילות מאחורי הקלעים של החדשות, לבין הבלוגים הפוליטיים המבוססים שמתקרבים דווקא לארגוני חברה אזרחית ומסייעים בידם לפעול בבלוגוספרה.

המאפיין של הבלוגוספרה כמרחב התכנסות בא לידי ביטוי בכך שכדי להשפיע דרושה תסיסה הדרגתית, התלויה בשיתוף הפעולה והקישוריות בין כמה בלוגים ליצירת אווירה ציבורית, שלא כמו במודל הנפוץ בארצות הברית, שם חשיפה בבלוג יחיד זוכה לתהודה ולתפוצה בעזרתה של התקשורת. עם זאת, נראה שגם בפרשת הסנטור טרנט לוט בארצות הברית, המידע המפליל היה ידוע לתקשורת ופורסם לפני כן, אך הדיון המצטבר בבלוגוספרה גרם למסגורו מחדש בתקשורת בצורה שלא הותירה לסנטור ברה אלא לקבל אחריות (Gill, 2004).

פארן-פרנקל (2007) טענה כי הבלוגים פועלים כמדיה על-פי עקרון הקוד הפתוח, כלומר **אזרחים מייזעים**, ההופכים למקור מידע וסמכות בעיני חבריהם, פועלים באמצעותם ליצירת מרחב ציבורי. לפיכך, ייתכן שמודל ההשפעה הרשתי הוא מאפיין מובנה של הבלוגוספרה, שהבלוגרים בישראל נדרשים לו יותר מעמיתיהם האמריקנים, לנוכח חוסר שיתוף פעולה של התקשורת. את כישלוננו של "משמר הכנסת" במדדי ההשפעה למיניהם – מדדי תעבורה וקישוריות – אפשר לייחס לעובדה שמחבר הבלוג לא השכיל לנצל את הזדמנויות הרישיות שהיו פתוחות בעבורו בבלוגוספרה.

האזרח המייזע כונה בידי כ"ץ (1995/1957) "מנהיג הדעה". לפי כ"ץ, מודל הזרימה הדו-שלבית של התקשורת מניח שמנהיגי הדעה מקבלים את המידע שלהם מהתקשורת ומתווכים אותו לחבריהם. מודל זה מתקיים חלקית בבלוגוספרה: הבלוגרים מבקרים ומפרשים את תוכני התקשורת, אך כאשר יש לבלוגרים גישה עצמאית לפוליטיקאים, נוצר בלבול בין תפקיד מנהיג הדעה לתפקיד העיתונאי.

לפי מדדי התעבורה והקישוריות ובחינת מטרותיהם של הבלוגים, נראה כי הבלוג הפוליטי הישראלי אינו מאיים על העיתונות המסורתית בתפוצה או במשאבי איסוף המידע. עם זאת, מצב שבו לכל אזרח יש במת הוצאה לאור והוא מוזמן לאמץ פרקטיקות עיתונאיות כחלק מארגון הכלים של הפעילות הפוליטית שלו, תוך שיתוף פעולה עם בעלי עניין דומה, עשוי לערער את מעמד העיתונות כפרופסיה, את יכולתה לבסס ולשמר הגמוניה באמצעות הכוונה לקריאה אידאולוגית מועדפת ואת בלעדיותה כשומר סף וככלב שמירה בנישות ספציפיות.

הבלוגים הפוליטיים המובילים בארצות הברית מצויים במגמת התמסדות והם הולכים ונעשים מרצונם דומים לכלי התקשורת המסחריים. כך לדוגמה הבלוג של מאט דארדג' שחשף את פרשת מוניקה לוינסקי וכך האתר-בלוג *Huffington Post*, שכבר מעסיק עיתונאים בכירים כעורכים ומציע ערוצי חדשות שונים. על אף צעדיה הצורניים של "עבודה שחורה" בכיוון זה, נראה כי מטרתם המרכזית של הבלוגרים הישראלים היא השפעה על הציבור והשגת תוצאות בשטח. העניין שלהם במדיה דומה יותר לאינטרס של פעילי תנועות חברתיות המעוניינים להשפיע על סדר היום של המדיה, מאשר לזה של שחקן מתחרה בשוק התקשורת שעניינו מדרוג אזכוריו וסיפורי חשיפות.

אף שהבלוגוספירה הפוליטית הישראלית היא בחיתוליה, סקירה ראשונית זו מורה על כיווני התפתחות וסגנונות השפעה שונים מאלה של הבלוגוספירה האמריקנית, כתוצאה מההקשר המקומי. בראשית 2008 היה ממוצע הגיל של הבלוגרים בישראל גבוה מבשנים קודמות, וכך גם ממוצע הגיל בקרב הבלוגרים בבלוגייה של תפוז, שם יותר ממחצית מספר הכותבים בשנת 2008 הם מעל גיל 30. זאת ועוד, מספרם של הבלוגים העצמאיים גדל בהתמדה ביחס לאתרי הבלוגים הותיקים, ובהם כותבים בלוגרים בוגרים יותר. מגמה זו של "התבגרות" הבלוגוספירה העברית עשויה להביא לגידול הן במספר הבלוגים הפוליטיים הן בפופולריות שלהם.

נראה כי הבלוגוספירה רלוונטית בעיקר לקבוצות וליחידים המעוניינים לעשות נפשות לסדרי יום חלופיים שהתקשורת איבדה עניין בהם או לא התעניינה בהם מלכתחילה. הבלוגים הם צורה טכנולוגית חדשה בעלת פוטנציאל אוונגרדי (פארן-פרנקל, 2007), לכן יש מן האירוניה בכך שהם זוכים להתייחסות עניינית בעיקר מהשידור הציבורי, ושהם משמשים את פעילי השמאל האידאולוגי כמעקף למוסדות התקשורת המסחרית, בדומה לעיתונות מפלגתית.

נראה כי הבלוגים הפוליטיים בישראל, הפועלים על התפר שבין פרקטיקות תקשורת המונים לפרקטיקות של פעילות פוליטית באינטרנט, מבקשים להיות גם השידור הציבורי החדש וגם הסתדרות עובדים מקוונת.

מקורות

- גפן, ש' (2007). **רשתות חברתיות בקהילה מקוונת בלתי-פורמאלית**. עבודה סמינריונית במסגרת תכנית המאסטר בפילוסופיה, מידע ותרבות דיגיטלית, אוניברסיטת תל אביב [גרסה אלקטרונית]. אוחר ב 3 אוקטובר 2007 מתוך <http://www.meshune.net/writing/blognetworks.pdf>
- הול, ס' (2003). הצפנה/פענוח. בתוך ת' ליבס ומ' טלמון (עורכות), **תקשורת כתובות** (כרך ב', עמ' 390-401). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (פורסם לראשונה ב-1993)
- הכט, י' (2006). הקוד של העיתונות המקוונת: המקרה של הבלוג. **מגזין ברשת**, איגוד האינטרנט הישראלי. [גרסה אלקטרונית] אוחר ב 3 אוקטובר 2007 מתוך http://www.isoc.org.il/magazine/magazine6_1.html
- וייסמן, כ' (2005). יומני היקר. **פנים**, 33, 23-29.
- כ"ץ, א' (1995). הזרימה הדו-שלבית של התקשורת: דיווח מעודכן על השערה. בתוך ד' כספי (עורך), **תקשורת המונים: זרמים ואסכולות מחקר – מקראה** (עמ' 93-108). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (פורסם לראשונה ב-1957)
- לביא-דינור, ע' (יולי, 2007). **עיתונאים ובלוגים: מאפיינים ויחסי גומלין**. הרצאה בכנס Blogference, המרכז הבינתחומי, הרצליה.
- לזרספלד, פ"פ ומרטון, ר"ק (1995). תקשורת המונים, טעם פופולרי ופעולה חברתית מאורגנת. בתוך ד' כספי (עורך), **תקשורת המונים: זרמים ואסכולות מחקר – מקראה** (עמ' 76-91). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (פורסם לראשונה ב-1948)
- מור, ג' (17 ביולי, 2007). סקר TIM: מה עושים הילדים ברשת? **ווינט**. אוחר ב-8 לדצמבר 2008, מתוך <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3426595,00.html>
- מקומבס, מ"א ושו, ד"ל (1995). התפקוד של אמצעי תקשורת ההמונים כקובעי סדר היום. בתוך ד' כספי (עורך), **תקשורת המונים: זרמים ואסכולות מחקר – מקראה** (עמ' 109-121). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (פורסם לראשונה ב-1972)

פארן-פרנקל, ע' (2007). העיתונות בעידן הבלוג: הבלוג כאוונגארד של מהפכת התקשורת האלטרנטיבית. בתוך **עיתונות דוט.קום** (עמ' 243-290). ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

קציר, א' (26 במרץ, 2006). הבחירות לכנסת ה-17: בחירת הבלוגרים. **אפלטון**. אוחזר ב-28 במרץ, 2006, מתוך http://www.aplaton.co.il/story_188

שטרית, ני (2006). כתב נולד. **העין השביעית**, 63, 46-48. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

Adamic, L. A., & Glance, N. (2006, December). The political blogosphere and the 2004 U.S. elections: Divided they blog. *Workshop on the Weblogging Ecosystem, WWW2005*. Retrieved April 2, 2007, from <http://wwwidl.hpl.hp.com/blogworkshop2005/adamic.pdf>

Boyd, D. (2006). A blogger's blog: Exploring the definition of a medium.

Reconstruction: Studies in contemporary culture, 6(4). Retrieved December 1, 2006, from <http://reconstruction.eserver.org/064/boyd.shtml>

Boyd, D. (2008). A response to Christine Hine: How can qualitative internet researchers define the boundaries of their projects? In N. Baym & A. Markham, A. (Eds.). *Internet inquiry: Conversations about method* (pp. 65-73). New York: Sage.

Caroll, B. (2004). Culture clash: Journalism and the communal ethos of the blogosphere. In L. Gurak, S. Antonijevic, L. Johnson, C. Ratliff, & J. Reyman (Eds.), *Into the blogosphere: Rhetoric, community, and culture of weblogs*. Retrieved January 20, 2006 from http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/culture_clash_journalism_and_the_communal_ethos_of_the_blogosphere.html

Danet, B. (2001). *Cyberpl@y: Communicating Online*. Oxford: Berg Publishers.

Davis, R. (1999). *The web of politics: The Internet impact on the American political system*. New York / Oxford: Oxford University Press.

- Gajjala, R. (2002). An interrupted postcolonial/feminist cyberethnography: Complicity and resistance in the 'cyberfield'. *Feminist Media Studies*, 2(2), 177-193.
- Gallo, J. (2004). Weblog journalism: Between infiltration and integration. In L. Gurak, S. Antonijevic, L. Johnson, C. Ratliff, & J. Reyman (Eds.), *Into the blogosphere: Rhetoric, community, and culture of weblogs*. Retrieved January 20, 2006 from http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/weblog_journalism.html
- Gill, K. E. (2004, May). How can we measure the influence of the blogosphere? Paper presented at the *WWW2004 convention*, New York. Retrieved September 6, 2006, from http://faculty.washington.edu/kegill/pub/www2004_blogosphere_gill.pdf.
- Herring, S. C., Scheidt, L. A., Bonus, S., & Wright, E. (2005). Weblogs as a bridging genre. *Information, Technology & People* 18(2), 142-171.
- Himmer, S. (2004). The labyrinth unbound: Weblogs as literature. In L. Gurak, S. Antonijevic, L. Johnson, C. Ratliff, & J. Reyman (Eds.), *Into the blogosphere: Rhetoric, community, and culture of weblogs*. Retrieved January 20, 2006 from http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/labyrinth_unbound.html
- Hine, C. (2000). *Virtual ethnography*. London: Sage.
- Johnson, E. (2006, November). Democracy defended: Polibloggers and the political press in America. *Reconstruction: Studies in Contemporary Culture*, 6(4). Retrieved December 1, 2006, from <http://reconstruction.eserver.org/064/johnson.shtml>.
- Lasica, J. D. (2002). Blogging as a form of journalism. In R. Blood (Ed.), *We've got blog. How weblogs are changing our culture* (pp.163-170). Cambridge, UK: Preseus Publishing.

- Lowrey, W. (2006). Mapping the journalism-blogging relationship. *Journalism*, 7(4), 477-500.
- Matheson, D. (2004). Weblogs and the epistemology of the news: Some trends in online journalism. *New Media & Society*, 6, 443-468.
- McQuail, D. (1994). *Mass communication theory: An introduction* (3rd ed.). London: Sage.
- Nardi, B. A., Schiano, D., & Gumbrecht, M. (2004, December.) Blogging as social activity, or, would you let 900 million people read your diary? *Proceedings of Computer Supported Cooperative Work*. Retrieved December 13, 2005, from <http://home.comcast.net/%7Ediane.schiano/CSCW04.Blog.p>.
- Norris, P. (2001) *Democratic phoenix: Reinventing political activism* [Electronic version]. Cambridge, UK: Cambridge University Press. Retrieved January 2, 2007, from <http://ksghome.harvard.edu/~pnorris/Books/Democratic%20Phoenix.htm>.
- Olwig, K. F., & Hastrup, K. (Eds.). (1997). *Sitting culture*. New York: Routledge.
- Pecquerie, B. (2005, February 12). Eason Jordan affair: When patriotism interferes with journalism. Retrieved August 30, 2005 from <http://www.editorsweblog.org/>
- Pew internet & American life project: A blogger portrait (Report). (2006, July 19). Retrieved November 23, 2006, from <http://pewresearch.org/pubs/236/a-blogger-portrait>
- Robinson, S. (2006). The mission of the J-Blog: Recapturing journalistic authority. *Online Journalism* 7(1), 65-83.
- Schmidt, J. (2007). Blogging practices: An analytical framework. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1409-1427.
- Singer, J. (2005). The political j-blogger: 'Normalizing' a new media form to fit old norms and practices. *Journalism*, 6, 173-198.

Tarde, G. (1969). Opinion and conversation. In T. Clark (Ed.), *On communication and social influence*. Chicago: University of Chicago Press. (Original work 1898).

Wright, C. (1960). Functional analysis and mass communication. *Public Opinion Quarterly*, 23, 605-620.

* **כרמל ל' וייסמן** תלמידת מחקר לתואר שלישי, החוג לתקשורת, האוניברסיטה העברית בירושלים,
carmel.vaisman@mail.huji.ac.il

הערות

¹ בלוג הוא מרחב מקוון של הוצאה לאור אישית ומיידית הפתוחה לכל אדם. הבלוג מתאפיין בקישוריות גבוהה ובכרונולוגיה הפוכה דמוית יומן, מכאן מקור הכינוי "בלוג" כקיצור של המונח web log.

² הרומן בין נשיא ארה"ב דאז, ביל קלינטון, לבין המתמחה בבית הלבן, מוניקה לוינסקי, נחשף לציבור לראשונה באחד מבלוגי הרכילות הפוליטית הראשונים בארה"ב – The Drudge Report של מאט דראדג'. בדצמבר 2002 הסנטור טרנט לוט פלט הערה בעלת משמעויות בעייתיות במהלך נאום שגרת. ההערה שודרה בשולי הכיסוי התקשורתי ללא הקשר פרשני, אך בלוגרים פוליטיים מובילים סרבו לעבור עליה בשתיקה. הבלוגוספירה האמריקנית תססה לגבי משמעויות ההערה וחפרה בעברו של הסנטור במשך מספר ימים, עד אשר כלי התקשורת המסורתיים שבו לסיפור ומסגרו אותו מחדש כשערורייה. המסגור המחודש הביא להתפטרותו של הסנטור מתפקידו כמנהיג הרוב בסנאט, וההצלחה בהעלאת הנושא על סדר היום הציבורי והפוליטי יוחסה לבלוגרים.

³ השיחה התקיימה ב-10.4.08 במפגש רשמי במכון הרצוג באוניברסיטת תל אביב, בין בלוגרים מ- huffington post, moveon.org, dailykos, openleft.org, myDD.com ו-dailykos, openleft.org, myDD.com. במחקר זה.

⁴ האלגוריתמים הסטטיסטיים של **תפוז-אנשים** ושל **נענע** מגדירים בלוג פעיל כבלוג המתעדכן לפחות אחת לחודש או עודכן לפחות פעם אחת בחודשיים האחרונים. מאחר שחלק הארי של הבלוגוספירה מורכב מ"בלוגי רפאים" (Herring et al., 2005), אני מעוניינת לעבוד עם מספר ראלי המשקף את הפעילות בפועל.

⁵ וורדפרס היא פלטפורמת תוכנה חנימית לבלוג, שנוצרה על ידי קהילת הקוד הפתוח ותורגמה לשפות רבות, על מנת לאפשר את החזון של מו"לות-עצמית ועצמאית לכל אדם באשר הוא. <http://wordpress.org>

⁶ RSS (ראשי תיבות של Really Simple Syndication, מכונה בעברית גם "רסס") מאפשר לאתר אינטרנט לספק תוכן מעודכן ללקוחות ולאתרים אחרים, לשם הצגתו בהם. כל קובץ RSS הוא ערוץ תוכן שמורכב מפריטים הכוללים תקציר וקישור לתוכן המלא. הרעיון הוא לאפשר ללקוח לרכז ולשלט בכמות גדולה של תכנים שמגיעים ממספר אתרים. פעמים רבות, האתרים הללו אינם מודעים לקוראים הנוספים הצופים בתכניהם בדרך זו, ולא יכולים למדוד את כמות הקוראים המדויקת שלהם.

⁷ המונח רשומה בקרב בלוגרים הוא תרגום של post, להבדיל מרשימה עיתונאית וכדומה.